

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis; Illvstrivm
Miracvlorvm Libri II**

Petrus <Cluny, Abt>

Coloniae, 1611

Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis de miraculis Liber II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64969](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64969)

142 DE MIRACVLIS
PETRI VENERABI-
LIS ABBATIS CLV-
niacensis de mi-
raculis

LIBER II.

*De oppressore ecclesiarum, qui visibiliter
raptus à diabolo, & per aëra subuectus
est: stupentibus qui aderant
vniuersis.*

PRIMUM igitur ad terrore
& correctione malorum
principū, quod Matiscōni
gestum est, proferatur. In-
solita quippe res, & præter
quàm tunc omnibus vtputo seculis in-
audita, ibidem contigisse, omnium penè
indigenarum celebri & publica relatione
narratur. Est autem eadem Matiscus in
finibus regni Francorum, quod à Teu-
tonicorum vel Romanorum imperio A-
rar fluuius à Lotaringia sumens initium,
Rodanusque in more mediterraneum
huius profluxum, determinat. Quæ Ma-
tiscus à quibusdam oppidum vecata, à
quibusdam vrbis nomine honorata, in
primatu Lugdunensi, quintæ sedis
obti-

obtinere locū. Hæc quantum ad ius ecclesiasticum, Lugdunensī primati; quantum ad ius seculare, Francorum regi subditur. Huius vr̄bis principatum quodā tēpore sub nomine comitis quidā obtinēs, super personas & res ecclesiasticas execrandam tyrannidē exercebat. Longē enim exuperans aliorum prædonū nequitiam, non solum ex parte ecclesiarum substantias diripiebat, sed redditus earū omnis cū suis possessionibus, sibi tyrannica violētia subiugabat. Nā Canonicos de ecclesijs, ipsos etiā monachos de monasterijs suis eijciens, terras omnes, redditus omnes, & quæcunq; eis ad huius vitæ subsidium à maioribus data fuerant, immisericorditer abstulit, iurīq; proprio mancipavit. Ostēduntur adhuc ab incolis antiquarū ecclesiarū ruinae, ex quibus ipse sacræ religionis cultores eijciens, venerabilia loca, omnipotēti Deo religiosè seruentiū multitudinē referta, in eremi solitudinem redegit. Ita se totū Deo subtrahē, mūdo dedicās, gehennę & tremēdorum Dei iudiciorū oblitus: vt Euāgelicus ille iudex, nec Deum timebat, nec hominem verebatur. Cūque diu cōcessā potestate abusus, quotidie se ipso deterior fieret, nullaque iam spes correctionis

LUC. 18.

r G s eius

eius existeret, iram aduersum se omnipoten-
 tis Dei iam non reuocādam com-
 mouit, atque in se dirissimè expertus est
 scripturæ sacræ sententiam dicentis: Hor-
 10. rendum est incidere in manus Dei uiuē-
 tis. Et quia nequitia eius non occulta sed
 publica, non cum timore sed cum auda-
 cia Deum prouocauerat, non latenter sed
 publicè, non tamen inuisibiliter sed et-
 iam visibiliter, terribile factus est tyānis
 principibus in exemplum. Nam cum so-
 lenni die, Matisconi in proprio palatio re-
 sedisset, eumque multitudo tam militū
 quàm diuersi ordinis circumstaret, repen-
 tē ignotus homo equo insidens per o-
 stium palatij ingressus, omnibus conspi-
 cientibus & admirantibus, usque ad ipsū
 equitando peruenit. Cumque ei astaret,
 se ei velle colloqui dicens, vt surgeret ac
 se sequeretur, non tam monuit quàm
 imperauit. At ille inuisibili potentia
 constrictus, nec iam resistere valens, sur-
 rexit, atque usque ad ostium domus
 processit. Vbi equum paratum inue-
 niens, eumque ab eo conscendere ius-
 sus, ascendit. Cuius statim habenas ille
 arripens, statim cum velocissimo cursu
 per aëra ferri, cunctis conspicientibus coe-
 pit. Cumque immenso eius clamore ac
 misere-

miserabili eiulatu tota ciuitas commo-
ta, ad tam inuisum spectaculum concu-
risset, tam diu eum per aëra currentem
attoniti conspexerunt, quam diu natura-
li oculorum acie eum subsequi potue-
runt. Qui cum eum diu, succurrite ciues,
succurrite, vociferantem audiret, nec iu-
uare valeret, subtractus tandem visibus
hominum, æternus, quod meruerat, fa-
ctus est socius dæmonum. Ab hoc tam
horrendo spectaculo vniuersi ad propria
recedentes, sicut supradixi, horrendū esse
incidere in manus Dei viuētis, exēplo in-
audito & miserabili didicerunt. Hoc ita
fuisse post communem (vt dixi) omniū
famam, quiddam non quidem tam mi-
rabile, sed tamen mirū nostris diebus ac-
cidens attestatur. Nam ille, de quo supra
scripsi, traditus diabolo comes, dum cū
socio maligno de palatio, vt dictum est,
egrederetur, post ostium muri palatio illi
proximi, transitum habuit. Quod ostiū,
ciues ob tantæ rei horrorem & memoriā
posteris cōmendandā, lapidibus obtura-
uerunt. Quod nuper Otgerius Wilielmi
comitis præpositus renouare cupiens, &
propter quædā quæ publico vel priuato
vsui necessaria videbantur, peruium fa-
cere volens, conductis quodā die opera-

rijs, obicem lapidum ab ostio remouebat. Erat autem & ipse pro posse suo, acer Ecclesiarum persecutor, & vbi parua occasio occurrebat, res earum nisibus diuersis vexabat. Dum igitur hic, operi iam dicto instaret, ecce inuisibiliter à diabolo raptus, ac videntibus qui aderant multo in aëra spatio subleuatus, sed confestim dimissus, corruit, eiusq; corpore grauiter colliso, brachium quoque illius subita illa ruina confregit. Quod videntes socij, rursus foramen ostij quod aperire coeperant, lapidibus obturauerunt, & ad perennem vtriusque prodigij memoriam, clausura perpetua damnauerunt.

De illo qui terra obrutus per sacrificia & orationes ecclesia ab Angelo pascebatur.

CAPVT II.

ILLUD quoque quod saluatrici hostiæ, hoc est, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacramēto nō paruum nostris diebus testimonium dat, præcedētibus adiungēdū est. Est in Gratianopolitano Episcopatu locus in venis subterraneis plurimū ferri habens, quod multo incolarū & rusticorū sudore assidue

duè eruitur, ac fornacibus coctum & expurgatum, per circumiacentes terras fabricarijs vel quibuscumque pro lucro venditur. Inde & villa, quam eidem homines incolunt, ferraria nuncupatur. Solent autem huiusmodi homines, dum terræ abdita fodiendo perscrutantur, spe maioris lucri longius procedere, & per subterraneos specus pertinaciter maiorem ferri materiam perscrutari. Huic operi dum quodam tempore quidam rusticus indefessus instaret, & intima terræ viscera fodiendo, acriter rimaretur, repente maxima moles terræ delapsa, aditum per què ingressus fuerat, obturavit. Quia tamen fodiendo longius processerat, & multum post se spatij exhausta terra inane reliquerat, mortem evasit, & velut in domo clausa ac validis munitioibus undiq; circumseptata, egredi quidem non potuit, incolumis tamen permansit. Sed tenebris tam tenebroso carceris circumseptus, spe omni evadendi sublata, ac velut in amplo sepulchro sepultus, mortem ipsam adhuc vivens in se cernere æstimabat. Quem iam per aliquot dies nos apparentem, vxor sua mortuum credens, ad animam eius spiritualibus beneficijs adiuuandam conuersa est. Unde per annum integrum omni heb-

domada vnam ei missam celebrari à sacerdotibus faciens, & pro eo panem & candelam offerens, salutari Sacramento, vt mos est ecclesiæ, animæ vt putabat defuncti mariti subuenire satagebat. Vna tamē in anno hebdomada extitit, qua mulier alijs intenta negotijs, missam, vt proposuerat, marito providere neglexit. Et ecce totius anni penè emenso tēpore, rursum fossores metalli officio assueti irrequieti instātes ad locum in quo iā dictus rusticus adhuc viuens latebat, paulatim fodiendo perueniunt. Quorum dum voces & malleorum sonitus iam appropinquantium, rusticus inclusus audisset, quātis potuit nisibus vociferari cœpit. Cuius illi vocem audientes, & vt potē artis illius periti, hominis subterranei esse cognoscentes, sese inuicem cohortati sunt, & ad eum tandem post multum fossionis laborem peruenerunt. Quem accēsis luminaribus curiosè circumspicentes, illum esse quem anno iam præterito ibidem obrutum esse sciebant, agnouerunt. Admirari, & penè vt dignum erat tantæ rei nouitate stupefacti, quomodo illic tantum viuere potuisset, instantissimè inquirebant. At ille respondit. Isto quem non remouistis terræ obice, foramini per
quod

quod intraueram obiecto, cum hoc carcere, quem videris retentus fuisset, atque aliquantis diebus sine cibo & lumine permanisset, subito mihi iam penè deficiente cum pane simul & lumine quidam affuit, qui me confortans, & ad cibum capiendum admonens, tetras tenebras illas candela quam ferebat, clarissime illustrauit. Eo pane per spatium septem aut octo (vt mihi videbatur) dierum refectus, totidem diebus ea candela illustratus, & famis periculum euadebam, & huius fossæ tenebras euitabam. Post septem uero vel octo dies, rursus ille qui prius cum recenti pane & renouato lumine, adueniebat, eaque mihi demittens, confestim recedebat. Hoc per unius (vt mihi videbatur) anni excursu, æquo penè temporis interuallo nunquam facere destitit, excepto unius hebdomadæ spatio, quo mihi præsentiam suam munusque solitum, nescio qua de causa, subtraxit. Quo tempore fame & tenebris valdè excruciatum sum, quousque rursus benignus ille vitæ meæ conseruator redijt, & simili subuentione vitam meam iam morti proximam reparauit. Hoc illi ab eo audientes, & quid pro illo vxor eius per totum illum annum fecerat ad mentem reuocantes, cuncta ei protinus exposue-

posue-

150 DE MIRACVLIS

posuerunt. Deinde hominem de cauernis illis subterraneis educentes, vxori proprię vicinis omnibus & populo ad tantum spectaculum vndique concurrenti, mirum dictu, post annuam sepulturam incolumem reddiderunt. Qui simul congregati, & quod ille de se narrabat subtilius examinantes, eisdem diebus panem, quo reficiebatur, candelam qua illustrabatur, eo in illo specu oblata fuisse inuenerunt, quibus mulier pro eius requie & missam celebrari faciebat, & sacerdoti missam celebranti, panem simul & candelam offerebat. Glorificantes ergo Dominum, & non minus quàm pro mortuo suscitato, vt verè dignum erat, gratias agentes, quantum recta fides Deo placeat, quantum fidelium oblationes vel sibi vel alijs prosint, quantam super omnia salutem salutaris hostia Deo oblata dignis operetur, luce clariùs agnouerunt.

Excusatio quare scriptor horum, in narratione rerum gestarum non potuerit tempus & ordinem obseruare.

CAPVT III.

QUOD sæpè suprà fassus sum, me in relatione horum miraculorū nub-

nullum temporis ordinem seruare, nulli-
 us generis miracula vitare, fixum ac stabi-
 le apud lectorum memoriam esse deside-
 ro. Tunc enim nulla temporum quæ
 fortè videri posset, confusione vel per-
 mixtione turbari poterunt, quando me-
 non temporum seriè, sed rerum quolibet
 tempore gestarum veritatem obseruare
 cognouerint. Seruassem tamen tempora
 ipsa cum rebus gestis, si eo ordine, utri-
 que simul à relatoribus accepissem. Sed
 quia quandoque quæ prius facta fuerant,
 vltima didici, quæ posterius acta, in pri-
 mis accepi: necessitas mihi facta est, non
 eo tempore quo res gestæ sunt, sed eo tē-
 pore eas scribere, quo relatæ sunt. Inde est
 quod superius quorundam monacho-
 rum bonos actus describens, cuiusdam
 boni & magnifici vitæ monachi gesta
 præterij. Nam post aggressum illud opus,
 aliquantis iam trāfactis annis, ea ex parte
 à quibusdā dignis fide audiui, & quæ de
 illo per me ipsum ipse agnoueram, illum
 eius finem expectans (quia adhuc in car-
 ne viuebat) in quo omnis laus securè ca-
 nitur, scribere distuli. Iam verò illo felici-
 ter humanis rebus exempto, & Deo cui
 semper deuotus adhæserat, vt dignum
 est credere coniuncto, tempus est aliqua
 de eo

de eo

de eo scribendi, & posteris sanctam benedicti hominis memoriam commendādi.

*De ortu & adolescentia bona Domini
Matthai Episcopi Albanensis.*

CAPVT IV.

FVIT autem hic non obscuri secundum carnē generis, ortus ex Rhemensi prouincia, utroque parente & nobilitate (ut dictum est) insignito, & mundanis opibus locuplete. Hic in pueritia literis traditus est, & postquam adoleuit, in Laudunensi Ecclesia Clericale officium adeptus fuit. Hic statim à primis annis contra multorum Clericorum deprauatum morem, cum ætate cœpit & honestate inualescere, & leuitatem vel lasciuiam confodaliū fugiens & execrans, quod perarum est in huiusmodi hominum genere, famosis honestate ac religione Clericis adhærebat.

*Qualiter venerabili Radulpho Remorum
postea Archiepiscopo adhaeserit.*

CAPVT V.

INTER quos, quondam probatoris vitæ Clericum, Rhemensis ecclesiæ tunc Thesaurarium eligens, quia Radulphus nomine, viridis cognomine dicebatur, ei se specialius religiosa familiar-

liaritate deuouit. De hinc raptò eodem Radulpho, & in Rhemensem Archiepiscopum assumpto, non deseruit quem elegerat, sed probatū vita ac prudentia hominem, religiosus ac prudēs iuuenis prosequens aliquamdiu sub ipso Rhemenfis iā Ecclesiæ Canonicus perseuerauit. Gaudebat eius societate religiosus Episcopus, nec inferiorem ei amoris vicem repēdebat. Cernebat in eo quod in se cognoscebat, & velut imaginem virtutum suarū in ipso amplectebatur. Vt enim quidam sapiens ait: similitudo morum concordiam efficit animorum. Et verè, nunquā enim dissimilia sibi conuenire potuerunt nec in vna sede diuersa morari. Nam dissimilitudine discohærentia, si quis sine aliquo simili adiungere tentat, frustra laborem insumit. Statim enim ab inuicem resiliunt, nec nisi per aliquod simile ac medium (vt dictum est) coniungi possunt. Hoc enim in elementis, hoc in corporibus, hoc in moribus, hoc prorsus in rebus omnibus constat, & luce clarius est. Sic bono Episcopo bon⁹ Canonicus, bonorum morum vitæque honestæ congruentia coniunctus paulatim per quotidiana incrementa, ad maiorē religionis ac sanctæ conuersationis amorem promouebatur.

Nota.

Quo-

*Quomodo ad monasticam vitam affi-
rans, Ecclesiasticos honores di-
miserit.*

CAPVT VI.

IND E actum est, vt diuinus ignis, pe-
ctoris eius de scintilla exortus, in flā-
mas prorumpere gestiret, & non iam
sub illo Canonicali, immò penè seculari
ac fallaci tegmine, sed sub vero ac synce-
ro monachorum ordine, Deo seruire pro-
poneret. Videbat institutis illis clericorū
nihil propè religionis inesse, multa ibi si-
mulari, pauca in veritate geri: ambitione,
cupiditate, æmulatione cuncta intertur-
bari, & sub tonsura vel habitu clericali, re-
ctius mercenarios quam Canonicos pos-
se vocari. Hæc & his similia mortis gene-
ra in eis abhorrens, & velut de medio Ba-
bylonis iuxta vocem Prophetæ fugere
quærens, adit Episcopum, & familiare si-
bi colloquium ab eo indulgeri rogat.
Quo impetrato denudat quidem ex par-
te animi secreta, sed ex maiore, sub silen-
tio tecta reseruat. Timebat enim, ne si
cuncta Episcopo se diligenti proderet, di-
lectione qua ei tenebatur obstrictus, eius
conatibus idem Episcopus contraireret. Et
nouerat quidem Episcopum omninò
virtu-

virtutum suarum desiderare profectum: sed velut membri alicuius à corpore diuulsionem, eius à se timere discessum. Hac ego de causa quidquid de seculi abrenunciatione proposuerat reticens, reliqua pãdit, & se canonicales redditus minus canonicè accepisse confirmat. Timere se ne à patre diuite & seculari homine, precio vel prece indecenti, redditus ecclesiastici, qui gratis dari & accipi debent, sibi prouisi fuerint, atque cum subsidio corporali, æternus interitus comparatus. Et nescisse quidem se tales contractus, neque accersitum fuisse ad huiusmodi commercia. Formidare se tamen sola fama ad se perlata, ne solo nomine Christianus dicatur, & rerum veritate Simonis discipulus approbetur. Debere patrẽ saluti filij prouidere & ne casu aliquo ouis de numero gregis sibi crediti pereat, satagere. Et vt (inquit) finem dicendi faciam, & quod hucusque in corde meo latuit, retegam, præbendas omnes, redditus Ecclesiasticos omnes, quocunque modo mihi datos in manum vestram refundo, & omnibus prorsus Ecclesiasticis, non spiritualibus sed corporalibus, mihi hucusque collatis beneficijs, abrenuntio. Hæc Episcopus à iuvene audiens, & innu-

& innumeros senes ac decrepitos multa animi deuotione eum exuperasse gaudens, in lachrymas est resolutus, eumque ne id faceret, & ne pro culpa incerta, ecclesiasticis beneficijs renunciaret, hortatus est. Non acquieuit ille, sed in incepto proposito constanter perseuerans, quod coeperat, perfecit. Renunciatis ergo tali occasione Ecclesiasticis negotijs, immo cunctis secularibus causis, ab Episcopo ei valedicente, eumque ad alia sua negotia mittente, recessit, Nec diu meratus est, sed quod de sua æterna salute conceperat, adimplere celeriter properauit.

Quod propter celebrem religionis famam Cluniacum eligens, apud sanctum Martinum de Campis monachi habitum suscepit.

CAPVT VII.

COGITANS verò quo diuerteret, vel vbi conceptum religiosè viuendi propositum adimpleret, Cluniacū elegit. Audierat namque ab illo suo Rheimensi Archiepiscopo, & ante Episcopatus officium & post, Cluniacense monasterium prædicari. Audierat eū Cluniacensis ordinis modum & morem, multis laudibus extollentem; aduerterat eum Cluniacenses institutiones multis ac diuicis

uersis religiosorū institutionibus præferentem. Coniecerat non leuiter in his posse falli hominem doctum in diuinis, expertum in humanis, qui penè nihil diuinorum longo vsu, subtili meditatione ignorare poterat, qui penè nihil mundanæ, ne dicam sapientiæ intentatum reliquerat. Huius ergò credulus uerbis religioni, quam eum maximè approbare audierat, se consociare decreuit. Sed quid faceret (inquam) feruens & deuota anima, quæ adeò diuino igne incanduerat, ut conceptam rem diu differre, mortem putaret? urgebat eum ut celeriter vota compleret spiritus, sed longè aberat Cluniacus, longè aberat, longum iter intererat. Timebat ne tanto temporis spatio tentatori indulto, à nequam hoste vinceretur, & conceptus spiritus casu aliquo extingueretur. Vnde quia vel idè timebat vel quia secundum quendam cupienti animo nihil satis festinatur, Cluniacum quidem matrem, quia remotior erat, tunc non adiit, ad Cluniacensem tamen filiam, quæ propior erat, hoc est, sanctum Martinum de Campis, gressum conuertit. Et congruè est enim idem sancti Martini monasterium, suo Cluniacens. monasterio in
ordi-

*De mo-
nasterio
sancti
Martini
de cāpis.*

ordinis, religionis, ac feruoris proposito, pro modo suo ita consimile, & in totum conforme, vt velut simulachrum ceræ impressum, multis alijs ad Cluniacū pertinentibus monasterijs, originalis sigilli imaginem familiarius repræsentet, & exceptis locorum distantijs, quæ simul esse non possunt, non diuersa, sed prorsus vnum sint. Ad hoc ergo Cluniacense monasterium Matthæus, non quidem de telonio, sed de gradu immò casu Canonico à Christo vocatus venit, & se à Domino Theobaldo Priore, in monachum suscipi rogauit. Gaudius est Prior, & vt solet in desperatis rebus fieri, præ gaudio, seridè eum hoc dicere non credebat. Persuasit tandem ei, vt crederet se ad hoc venisse, & vt citò susciperetur, coepit instare. Hora erat secundum ordinem Cluniacensem incompetens, nec in illa aliquem pro monacho venientem suscipi fas erat. Monuit Prior Theobaldus Matthæum vt sustineret, & horam congruam, qua id pro more in crastino fieri posset, præstolaretur. Respondit ille se pati non posse dilationem, habere se socios, quibus si res quoquo modo innotesceret, iam deinceps quod volebat, effectui mancipare non posset. Victus Prior ratione,
victus

victu
tan
liber
Cap
sam
ri. Fe
mni
prop
nou
ri m
tuit
ris sp
ei d
chi v
niac
plet
ac vi
nach

Qua

R
nem
iusd
Prio

victus iuuenis deuotione, victus maximè
 tanti lucri, si ei non cederet, amissione,
 libens cessit quod rogabatur. Ingressus
 Capitulum conuocat omnes, referat cau-
 sam, lætantur vniuersi, rogant id citò fie-
 ri. Festinanter adducitur, conspectibus o-
 mnium præsentatur. Voto & petitione
 propria, exiit veteri homine, induitur
 nouo, regulæ monasticæ subditur, corpo-
 ri monasterij, quantum tunc fieri po-
 tuit vel debuit, associatur. Paruo tempo-
 ris spatio emisso, Cluniacum venit, quod
 ei de professione scripta, vel de mona-
 chi vñitata benedictione defuerat, à Clu-
 niacensi Abbate eo ibi benedictio sup-
 pletur, & iam integer corde, ore, habitu
 ac vita monachus, sibi iam penè de mo-
 nacho nihil deesse, in Domino gloriatur.

*Qualem se in Prioratu erga Dominum
 exhibuit.*

CAPVT VIII

REMISSVS præcepto Abbatis sui ad
 monasterium sancti Martini cum
 per annos septem claustrum ordi-
 nem feruentissimè tenuisset, iussione e-
 iusdem Abbatis successit ad Prioratum,
 Priore suo iam defuncto, & sicut de bono

H

viro

viro spes certa suadet credere, ad beatæ vitæ statum translato. Vbi qualem quantumque se Deo, subditis, & quibusque proximis ac remotis exhibuerit, vix à me explicatur. Vt quando hæc tria quæ proposui, sigillatim exequar, exhibebat se Deo ac substernebat vera cordis ac corporis contritione, præteritorum actuum vel negligentiarum pœnitundine, mundi contemptu, plenissimo ac penè singulari, inter multa millia monachorum, in Deum deuotionis affectu. Morabatur in claustro assidue cū fratribus, & post plurimos mundi discursus, penè velut ea cui adhærebat claustri columna, sacræ lectionis intentus studio, immobilis perdurabat. Vix poterat eum commissi Prioratus cura, saltem ad horam à fratrum Collegio segregare, vel ab intentione semel in Deum defixa, quolibet mundus occupationis suæ vnco retrahere. Cumque sub ducatu eius ferè trecenti fratres, tam intra quam extra monasterium Domino militarent, eisque corporalia subsidia prouidere, vel per se vel per alios ex officij debito cogeretur: Marthæ quidem importunas exactiões ex toto effugere non valebat, sed tamen toto animi desiderio, Mariæ otio inhiabat. Hinc commune clau-

claustrato
legera
nacul
mun
Et qu
min
sed et
mini
malu
quam
rum;
ti lect
tissim
ynien
uos, fe
rum s
tidian
conde
quam
gilijs,
silenti
Studij
tus m
nouita
dum
ficijs s
stibus
ter sol

claustrum (vt dictum est) commune o-
 ratorium, communes fratrum domus e-
 legerat, in quibus velut Moyses in taber-
 naculo à ludæorum lapidibus, sic ipse à
 mundi tumultibus, tutior permaneret.
 Et quia cum Propheta hanc vnam à Do-
 mino petierat, vt non tantum in coelis,
 sed etiam in terris habitaret in domo Do-
 mini omnibus diebus vitæ suæ, quia
 maluerat abiectus esse in eadã domo Dei,
 quàm habitare in tabernaculis peccato-
 rum; hinc morabatur in illa. Ibi frequen-
 ti lectione, assidua meditatione, seruen-
 tissima oratione, Deo se commendans, &
 vniens, si qui fuerant præteritæ vitæ na-
 uos, fortasse non multos, expiabat, & pio-
 rum studiorum in coelis thesauros quo-
 tidianis virtutum incrementis in dies re-
 condebat. Non relinquebat partem ali-
 quam theoriz intactam, sed ieiunijs, vi-
 gilijs, cilicijsque asperis corpus edomans,
 silentio, psalmodia, & his quæ dicta sunt
 studijs, de veteri in nouum hominem to-
 tus mutari, & sic à vetustate mundi in
 nouitatem Christi plenum propemo-
 dum transitum facere satagebat. Sacri-
 ficijs super omnia diuinis & sacris cæle-
 stibus totus intentus erat: quæ nõ frequen-
 ter solum, sed quotidie Deo offerens, om-

nes quidem dignos, sed congregationi
 propriæ frater specialiter, sibi verò com-
 missos specialius, illo salutari & ineffabi-
 li Sacramento, diuinæ clementiæ per dies
 singulos commendabat. Imitabatur sic-
 ut in quibusdam alijs, sic & in hac diuina
 sacrificij quotidiana oblatione, iustum
 Iob. De quo, cum dictum esset. Consur-
 gens diluculo offerebat holocausta per
 singulos (subauditur filios) post modum
 cum additur: Hoc faciebat Iob cunctis
 diebus. Sic iste cæleste sacrificium, & et
 hora qua Iob: hoc est mane quando po-
 terat, & quotidie sicut Iob, pro se, pro sub-
 ditis, pro vniuersi ad Christi corpus per-
 tinentibus, & hoc remedio indigentibus
 offerebat. Quis tam explicet bonam illam
 animam omnium affectuum terre-
 norum oblitam, carnem ipsam ferè exce-
 dentem, ad cælos multa in specie rapta
 quis suspiria? quis gemitus? quis non la-
 chrymas, sed lachrymarum imbres vsque
 ad imum quidem terræ descendentes, sed
 vsque ad summum deitatis fastigium
 condescendentes? quis planè animam illam
 Hester vocare beatam, cuius à prima
 die monachatus vsque ad vltimum vite
 exitum, crimina nulla, bona multiplicia
 & continua, oblatio agni immaculati, qui
 tollit

tollit
 nos qu
 exhibe

T
 tum
 se mi
 secur
 races
 pore
 te ex
 tos,
 por
 res e
 tiz n
 liqu
 pro
 cum
 Et n
 re q
 sibi
 ues
 sap
 & c
 hac

tollit peccata mundi, per viginti ferè annos quotidiana? Talem quidem se Deo exhibebat. Sed qualem subditis?

Qualis erga subditos fuit.

CAPVT IX.

TALEM se planè subditis exhibuit, talem vsque ad vitæ terminum conseruauit, vt non solum quantum ad Domini, sed etiam quantum ad se misericordiam & iudicium eidè Deo securè cantaret. Vt enim mihi boni & veraces fratres testati sunt, qui ei multo tempore conuixerunt, & ipse ex plurima parte expertus sum, & misericors in subditos, & iustos super omnes penè sui temporis Cluniacensis congregationis Priores extitit, & huius misericordiae vel iustitiae multa diebus suis & post, exempla reliquit. Misericors in eos erat, necessaria eis pro viribus præparando, & vnicuique secundum Apostolicam & Patris Benedicti regulam, prout opus erat, multa labore quæsitâ largiendo. Pàuper erat. domus sibi commissa rebus, licet ve è multis diues esset virtutibus Quæ necessitas, quia sæpè grauiter instabat, & cor eius angore & corpus multo semper labore fatigabat, hac de causa aliquandò proximos, ali-

quandò remotos Reges & Principes adibat, & eorum donis & muneribus, seruorum Dei frequenter indigentiam recreabat. Mos ei erat quamdiu domi morabatur, ex præcepto quidem regulæ, sed maximè ex dono Dei deriuatus, infirmorum, pauperum, hospitem (in quantum Prioratus officium patiebatur) per seipsum potiore curam gerere. Cumque eum recedere instans aliquot negotium vrgeret, fratres vel in capitulo vel extra cõuocans, præmissa inde multa exhortatione, hanc eis curam, hoc velut proprium officium curiosissimè commendabat. Nec solum circa hæc tria hominum generum misericos eius animus occupatur. Incolumes ipsi, & hi maximè qui labori conuentus deuotè instabant, misericordis pastoris curam frequenter experiebantur. Nihil eis ferè deerat ad victum, nihil fatigatis ad requiem, nihil pusillanimitate succumbentibus ad consolationem. Omnibus & absque exceptione, & cum congruente discretionem pater erat. Iam vero discreto rigori iustitiæ eius, & multalij, & nos cum illis qui hæc vidimus, verax testimonium ferimus. In tantum enim negligentibus de maximè damnabiliter peccantibus indignabatur, vt corde, ver-

de, verbis & vultu, interiore zeli Dei flamma virgē inflammatus, in eorum prorsus interitum, si nesciretur, insurgere crederetur. Si attenderes, nihil Phinees insolito vulnere libidinosos percillens, nihil Helias igne cœlesti idololatrias consumens, irreuerenter peccantibus plus eō irasci viderentur. Vnde & delinquentes, Cluniacensi more, prout iustum videbatur, sanguinolentis verberibus castigabat; ferro, compedibus, & diuersi generis vinculis coercebat, tenebroso plerosque carceri mancipabat; fame valida & siti, carnis ac spiritus superbiam conterebat, aliquando quoque (quod semel tantum, quia sic oportuit, fecisse dicitur) sepultura perpetua cohibebat. Hoc tunc fuit, quando cuidam spiritualiter mortuo, caueam subterraneam velut sepulcrum parauit. In quo cum concludens, arte illa sua, qua fratrem viuentem spe vitæ immortalis quasi mortuum sepelierat, ad hoc peruenit, ut qui super terram viuere non poterat, iam sepultus viuere disceret. Hoc factum est, quando frater ille velut sepultus ad vitam redijt, ipsa sepulchri sui corporalis imagine pauefactus, ad vitam spiritualem & æternam, à qua peccando alienus factus fuerat, poenitendo re-

do redijt. Nam licet obstinatus valdè ante
 fuisset, frequenti tamen patris & fratrum
 admonitione, ac sui simul sepulchri co-
 hortatione, vt dictum est, malis omni-
 bus, & maximè illis pro quibus inclusio-
 nem meruerat, ex corde renuntiavit, & in
 humilitate ac contritione spiritus perse-
 uerans, diem vltimum clausit. Tale fra-
 tris spiritualiter mortui & resuscitati se-
 pulchrum à sepulchro Lazari corporaliter
 resuscitati, fortassis imò profus non
 dissentit, quia Lazarus hunc de quo ser-
 mo est designans, vocatus de sepulchro
 suo, vitam rursus morituram; iste de suo
 ab eo Domino per Matthæum suscitatus,
 vitam meruit sempiternam. Hoc iustitiæ
 zelo feruens, & totus (vt sic dicam) igni-
 tus famam huius sui feruoris vbiq; spar-
 serat, & negligentes vel fluxos non so-
 lum subditos, sed etiam quoslibet alios
 proximos, vel remotos solo Matthæi no-
 mine deterrebat. Exertum semper vt o-
 lim Cherubin, in necem scelerum flam-
 meum gladium præferebat, nec eum à
 sceleratorum sanguine aliquando prohi-
 bebat. In hac virtute ita præcelluit, vt &
 domum sibi commissam ad longè ma-
 iorem solitæ religionis statum perduce-
 ret, & multa circumposita monasteria,
 vel

vel Abbantias, quæ à totius monastici ordinis feruore languerant, adiutus quorundam bonorum virorum auxilio, in optimum religiosæ conuersationis propositum reformaret. Talem se vt dictum est Matthæus habuit ad subiectos. Sed qualem se exhibuit ad alios proximos vel remotos.

Qualis erga omnes proximos vel remotos extiterit.

CAPVT X.

EXHIBEBAT omnibus communē tam corde quàm verbis dilectionis affectum, & in quātum salua propositi grauitate poterat, iocundum se & hilarem quibusque alloquentibus offerebat. Ad omnes quidem iuxta patris Augustini verba congruum caritas habebat affectum, ad eos verò quos poterat, eiusdem effectum. Fecerat ea caritatis virtute, monasterium suum præ cunctis totius Franciæ monasterijs, commune vniuersorum hospitium, & velut generale absque alicuius personæ exceptione, cunctorum asylum. Episcoporum, Abbatū, nobilium etiam laicorum quotidianus concursus, monachorum & clericorum agmina, pauperum que nunquam desse-

H. s. pote-

poterat turba, domos vniuersos, hospitia cuncta affiduè penè replebat. Suscipiebantur alacriter, nec in suscipiente boni vultus hilaritatem, tanta aduenientium importunitas turbare poterat; cuius cor virtus illa, quæ nescit quærere quæ sua sunt, sed quæ aliorum, plenariè possidebat. Expendebat in his pietatis sumptibus non solum omnia sua: sed & quæ mutuo accipere poterat, multo sæpè cum fenore aliena. Nam vt omnibus ad monasterium cõfluentibus obsequi, vt omnes procurare, vt omnibus satisfacere posset, extendebat se supra se: nec vires proprias vel quantitatem facultatis ostendens, penè ad impossibilia semetipsum cogebat. Cumque plerique Abbatum vel Episcoporum, quorum ego nonnullos agnosco, marsupijs plenis, immo vt sic dicam, exundantibus gazophilacijs, vix ad buccellam pauperi præbeant, vel raro hospiti ostium aperiant: hic à conuerso iuxta Apostolum, velut nihil habens & omnia possidens, negare cuilibet, etiam quæ deerant, nesciebat. Inde attenuata domo, exhaustis omnibus, ipsi etiam, vt hospitibus satisfaceret, sæpè monachis esurientibus, multo animi angore sollicitabatur. Sed rursus recolens illud Propheticum,

Inquit

Inquirentes Dominum non deficient omni bono, etiam de subsidijs corporalibus dictum; & illud Domini. Nolite solici esse dicentes, quid manducabimus aut quid bibemus? & aliud. Hæc omnia adijcientur vobis: reformabar animum ad spem, & totum in Domino iactans cogitatum, velut plenis horreis vel cellarijs exultabat. Nec frustrabatur diu spe sua, nec ille qui volatilibus cœli, quæ nec serunt nec metūt prouidet, seruorū suorū obliuiscabatur. Prouidebat eis sæpè inuisibilis prouisor, per reges ac principes ministros suos: atq; rerum suarum, non Dominos; sed horarios dispensatores; prouidebat inquam eis sæpè necessaria, & multa frequenter mittebat. Aderat plerunque pauperie valida angustatis, ac multo ære alieno oppressis, ex improviso emergens, pleno copia cornu, & merorem in gaudium, egestatem in abundantiam subitò transferebat. Sic, sic magnificus retributor facere consuevit, vt quæ talibus officijs expenduntur, velut sibi credita plusquam fidelis in commissio: eadem non tantum duplicata, sed etiã centuplicata quandoque restituat. Hinc erat quod inter ceteros Principes, qui eum harum & similium virtutum fa-

ma exciti diligebant, quique illi de suis multa largiebantur. Ludouicus Rex Francorum, Rexque Anglorum Henricus, singulari ipsum amore amplectebantur. Adeuntem se gaudentem suscipiebant, multo susceptum honore colebant, ac discedentem nunquam ferè vacuum remittebant. Hoc maxime iam nominatus magnus ille rex Henricus faciebat, qui sicut vniuerso per e orbem terrarum notum est, cur etos sui temporis Christianos principes, prudentia transcendit, operibus euicit, largitate superauit. Huius Matthæus gratiam, gratia virtutum suarum familiariter meruerat. Nam eum sepe audiens, ab eo obsequijs honoratus, ac donis regijs oneratus, lætus ad fratres regrediebatur, eorumque de inopia patientiam, huiusmodi remedijs consolabatur. Ita bonus vir prius Deo, deinde propter Deum omnibus complacens, omnibus gratus, & sibi omnes talibus vitæ vel virtutū studijs deuinxerat, & secundum Apostolū pro modo suo omnibus omnia factus omnibus complacebat. Sicut igitur in supra scripta diuisione præmissi, Deo primum, deinde subditis, post etiam quibusque alijs proximis, vel remotis talem se Matthæus exhibuit, tale sui

ex:ms.

exemplum & sui temporis, & post futu-
ris monachis omnibus dereliquit.

*Qualiter à Domino Petro Abbate Clu-
niacum euocatus, ordinem rigi-
dissime tenuit.*

CAPVT XI.

Eo tempore contigit nescio qua
Dei voluntate vel permissione ad
Cluniacensis congregationis re-
gimen, quod non dupliciter, sed simpli-
citer profero, me indignissimum assumi,
& tantarum numero, tantarum meritò
quium Christi curam, inutilem & im-
prouidum pro fusus opilionem assumere.
Et quia famam huius de quo sermo est,
ante hoc officium hauseram, & ea de causa
eum iam ex parte notum & fami-
liarem habebam; ad ordinis adiutorium,
& ad impositæ curæ supportandam sar-
cinam, ipso statim primo uocationis
meæ anno Cluniacum euocaui. Astringi
eum mihi fortiore nec unquam dissolu-
uendo amoris vinculo, eique statim or-
dinis & claustrii, cuius ut iam dictum est,
feruentissimus erat amator, curam im-
posui. Succreuerant paulò ante in ma-
gno illo & nobili monastici ordinis a-
gno, resecanda vel potius euellenda, uti-

H 7 libus.

libus satis contraria, & quorūdam quos
 nominare nolo, culpa vel desidia (nam
 ex maiori parte iam vita excesserūt) plu-
 rima extirpanda exorta fuerāt. Ad huius
 rei adiutorium magnum hunc & vince
 Christi non segnem operarium, vt iam
 dixi accersens, insignem verè cum adiu-
 torem expertus sum. Nam noxia vel su-
 perflua quæque in cibis, in potibus, in
 moribus quàm maximè perfequens: li-
 cet ea de causa multa nunc reticenda pas-
 sus fuerit, ea tamen ad congruum finē,
 etsi non statim, Deo præcipuè, meque
 cum quibusdam alijs pro viribus iuuan-
 te, perduxit. Nec idcirco tamen curam
 monasterij iam dicti deposuit, quoniam
 à me, quia sic res exigebat, & Cluniaci
 ordinem tenere, & domui iam dictæ
 providere coactus, non obedire non po-
 tuit. Erat quippè talis, qui non vnus tan-
 tum virtute dexteræ, sed & ipsa sinistra,
 sicut de quibusdam scriptura sacra re-
 fert, pro dextera vti nosset. Et rectè: iusti
 enim hominis est, nunquam sinistram
 habere, sed semper ea quæ sinistra, hoc
 est aduersæ partis sunt, in dexteram, hoc
 est, rectam conuertere. Sic expertam ho-
 minis virtutem, non vni tantum, sed
 gemino oneri portando sufficientem,
 vtrum-

utrumque eius humerum supposui, atque
 ut secundum eam quam in ipso cogno-
 scebam gratiam, fratribus suis aliquantu-
 lum ab inuicem semotis, labore suo pro-
 ficeret, prouidi. In hoc statu, aliquanto
 tempore decurso, postquam certa & uti-
 lis causa exegit, dato ei apud Cluniacum
 ordinis successore, ad sancti Martini mo-
 nasterium, ut prius regendum, eum re-
 misi.

*De schismate Cluniacensi per Pontium,
 qui Abbas fuerat, concitato.*

CAPUT XII.

DE HINC non plenis, ut mihi
 videtur, duobus annis transactis,
 insurrexit nota illa contra Chri-
 sti nauiculam, hoc est Cluniacensem
 ecclesiam, horrenda tempestas & velut
 civile bellum in republica nostra, ubique
 terrarum exarsit. Quod ne priores carpo-
 re videar, quantum ad presentem mate-
 riam pertinet, succinctè describo. Domi-
 nus enim Pontius Cluniacensis post san-
 ctum patrem Hugonem, nullo interie-
 cto Abbate successor eiusdem patris vlti-
 mo tempore, de monasterio sancti Pon-
 tij Cluniacum veniens, noua facta pro-
 fessione, more talium de alijs, vel de alie-
 nis

nis monasterijs venientium, Cluniacensis monachus factus est. Hic valde iuuenis, à fratribus Cluniacensibus spe bonæ indolis eius inductis, in Abbatem electus magno illi & famoso viro, iam dicto patri Hugoni successit. Qui primis assumptionis suæ annis, satis modeste ac sobriè conuersatus, procedente tempore mores mutauit, & multis ac diuersis casibus vel causis, fratrum penè vniuersorū animos, exasperando, eos paulatim contra se concitauit. Dissidentes illi ab eo, & quod multa mobilitate vel leuitate animi, nullis bonorum consilijs acquiescendo, vt dicebant, res monasterij perfundaret, inter se nunc pauci, nunc plurimi, tandem penè vniuersi murmurabāt. Mansit tamen res aliquam diu tecta inter eos, nec ad aures secularium per decennium ferè peruenit. Prorupit tandem consque lis occultata diu, vt non solum ad circumpositos, sed insuper ad remotissimos quoque huius dissensionis malum pertingeret, & ipsas summi Pontificis, ac Romane curiæ aures impleret. His rumoribus Dominus Pontius prouocatus indignationis impetum, quem in alios fortassis deriuare debuerat, in seipsum reuertit, & Romam velut præcipiti cursu adiens,

adie
solu
ora
regi
mo
ma
Vie
Pap
tij
tio
pe
cu
ab
pe
ma
pe
pe
qu
eli
pi
to
vi
re
ast
Et
ne
bu
in
m

adiens, ut curæ pastoralis solitudine solueretur, Dominum Papam instantet oravit. Præerat tunc Romanæ Ecclesiæ, regij sanguinis nobilitate insignis, sed moribus, probitate, ac liberalis animi magnificentia longè insignior, qui prius Viennensi Ecclesiæ præfuerat, Calixtus Papa secundus. Is in primis, Abbatis Pontij voluntati & petitioni, omnis exhortationis nisu resistens, postquam cum non posse deflecti à proposito vidit, ab omni cura Cluniacensis Ecclesiæ, ut postulabat absolut. Absolutus inde, eiusdem Papæ permissione Apuliam petijt, indeque mari transmissio Hierosolymam, semper, ut proposuerat, ibidem mansurus, peruenit. Papa fratribus Cluniacensibus, quod factum est, mandās ut sibi patrem eligerent, auctoritate Apostolica præcepit. Illi post præceptum accepto consilio, totius religionis, ac religiosæ opinionis, virum Marciniacensium sororum Priorem, venerabilem Hugonem, sibi pari assensu in Abbatem eligunt. Suscepit sanctus ille, licet valde renitens quod imponebatur, sed vix quinque elapsis mensibus, ex hac luce migravit, & sic lōga eius in sancta conversatione vita meruerat, ut meritò creditur, ad meliora transiit.

Fra-

Fratres & isto ita subtracto, nouę electioni diem statuunt, proximis quibusque & remotis, vt ad diem statutum conueniant, indicunt. Congregatur cum quibusdam Episcopis & Abbatibus, multus monachorum populus, & in octauis assumptionis beatę Virginis, vtinam sibi melius consulentes, in presentium scriptorem conueniunt. Mandant iam dicto Papę huius suę electionis assensum, & ab eo rescriptum, hoc quod fecerant, confirmans, suscipiunt. Mansit deinde aliquot annis res Cluniacensis in pace, & velut sepultis prioribus malis, optimo quietis ac bonorum prouentuum successu florebat. Tandem iam dictus Pontius transmarinę habitationis pertæsus, rediens ab oriente, occidenti tenebras cõtra morem inuexit. Qui vt Italiam attingit, diuertere Romam nolens, in Rauennatum partibus, hoc est in Episcopatu Taruisiano, sedem sibi cõstituit. Ibi monasteriolo constructo, paruoque in eo tempore demoratus Gallias repetijt. Explorata demum absentia mea, nam fortè tũc in secundę Aquitanie partibus Cluniacensibus negocijs insistebam, fingens se Cluniacum nolle venire, paulatim tamẽ appropinquabat. Dehinc quibusdã fugiti.

gitiuorum sibi adiunctis, armisque vulgariis quos sibi ascuerat constipatus, Cluniacensibus portis improuisus aduenit, quibus effractis & venerabili sene Bernardo Priore, fratribusque alijs vbi vbi dispersis, cum promiscua illa armatorum multitudine, ipsis quoque mulieribus irruentibus claustrum ingressus est. Ingressus occupat statim omnia, & eos quos reperit minis, terroribus, ac tormentis in suæ fidelitatis cogit sacramenta iurare. Nolentes aut expellit, aut duro carceri mancipat. Conuertit statim manum ad sacra, & aureas cruces, aureas tabulas, aurea candelabra, aurea thuribula, & queque alia multa & multi ponderis vasa inuasit. Rapit & ipsos calices maximè sacros, nec thecis vel scrinijs aureis siue argenteis, multorum martyrum ac sanctorum ossa continentibus parcat. Constat ex his & similibus auri pondus immensum, & eo circumpositos milites vel quoslibet auri cupidos ad bellum raptores inuitat. His protectus circumpositas monasterij villas & castra inuadit, ac sibi barbarico more religiosa loca subdere molies, ignibus, & ferro quæ potest cuncta consumit. Abstinet à nulla bellorum specie, rapinis rerum, cædibus hominum, per
condit-

conductos sacro auro auro milites ubiq;
deiecit. Consumitur ab ipso initio qua-
dragesimæ vsque ad Kalendas octobris,
tota in huiusmodi prælijs æstas, nec sal-
tem paucis diebus à tanta malorum ca-
lamitate respirat. Manebat iam dictus
Bernardus Prior, & nobiles religiosi ac
magni viri extra Cluniacum vbi poterāt,
& in locis tutioribus, à tantorum incur-
su hostium, sese pro viribus defensabant.
Sic in sancta illa & famosissima Clunia-
censi domo, occulto sed iusto Dei iudi-
cio, sathan ad tempus laxatus furebat.
Sed iuxta librum beati Iob, qui fecit eū,
applicuit gladium eius, & congruum tā-
tis malis finem, breui imposuit.

*De sine scandali Cluniacensis, & sapien-
tia Domini Matthæi.*

CAPVT XIII.

DECESSERAT iam è vita supra-
scriptus venerandus Papa Calix-
tus, nec se inferiorem Papam
Honorium acceperat successorem. Hic
tantæ Ecclesiæ tantos tumultus audiens,
misso de latere suo Legato, Domino sci-
licet Petro Cardinali; Pontium & Pon-
tianos, qui tunc sic vocabantur, omnes,
adiuncto sibi Lugdunensi primate Hū-
baldo,

baldo, terribili anathemate condemna-
 uit. Data tamen postmodum die vtram-
 que partem ad subeundum in præsentia
 sua tanti discidij iudicium, literis Apo-
 stolicis euocauit. Obtēperat statim pars
 cuncta nostrorum, & inter innumeros
 monasteriorum Priores, causa cuius hæc
 interiecta sunt, iam dictus venerandus
 Matthæus aduenit. Adest & Pontius li-
 cet inuitus cum suis, & denominata die,
 vt iudicium subeat, aduocatur. Præcipi-
 tur tamen, vt quia excommunicatus nec
 agere, nec iudicium canonicè subire po-
 test, prius satisfaciat, & satisfaciendo, se
 vinculo quo iure vincētus fuerat, soluat.
 Mittuntur à Papa nuncij, & ex parte mite-
 tentis, vt de tantis malis satisfaciat, iu-
 bent. Respuit ille, nec se ab aliquo viuē-
 tium anathematis vinculo vinciri posse
 affirmat. Solum esse Petrum in cælis,
 præter quem nulli hoc licere, fateetur.
 Commoto multo magis tali eius respō-
 so, Domino Papa, totaque simul inde vr-
 be turbata, non solum excommunicatū,
 sed & schismaticum cuncti proclamant.
 Et quia vt dictum est, nisi solutus ad iu-
 diciū admitti non poterat, à suis qui
 cum eo venerant, vtrum quod ille nole-
 bat, ipsi saltem satisfacere vellent, respon-
 sum

sum missis Dominus Papa nuncijs quæ-
 rit. Qui statim pro eius imperio paratos
 se esse respondent. Inuant ergò palatium
 nudis pedibus cuncti, & reos se in con-
 spectu vniuersorum fatentes, protinus
 absoluuntur. Absoluti, causam ingrediū-
 tur, & nihil quod vel sibi, vel illi pro quo
 agebant, suffragari posset, intactum re-
 linquunt. Assumit sibi ex parte alia vocē
 vniuersorum venerandus Matthæus, &
 sapienter de tota causa perorat. Surgit sta-
 tim auditis partibus Papa, & tota Ro-
 mana curia sibi adiuncta, ad rem exami-
 nandam in partem secedit. Moratur diu,
 redit cum cunctis post aliquot horas ad
 sedem, vt inuentam ex consilio sententiā
 ferat: Portuensi Episcopo iubet. Fert ille
 iussus sententiam, & vt ipsa eius verba
 referam; Pontium (inquit) inuasorem,
 sacrilegum, schismaticum, excommuni-
 catum, ab omni ecclesiastico honore vel
 officio, sancta Romana & Apostolica ec-
 clesia in perpetuum deponit, & Clunia-
 cum, monachos, vel cuncta ad idem mo-
 nasterium pertinētia, Abbati qui in præ-
 sentiarū est, cui iniuste subtracta fuerant,
 restituit. Data sententia, vniuntur qui di-
 uisi fuerant, & velut in momento, redin-
 tegrato Cluniacensi corpore, tantus
 tamque

tamque diutinus malorum turbo sedatur. Irruit post paucos dies, tam in victos quam in victores, Romanus ille pestifer morbus, & penè omnes tam monachos quam famulos in breui prosternit. Inuadit vix elapso mense & Dominum Pontium, paucisque diebus interiectis extinguit. De cuius fine epistolam mihi à supradictio beatæ memoriæ Papa Honorio directam, si fortè eius notitia utilis iudicatur, adiungo. Honorius Episcopus, seruus seruorum Dei, dilecto filio Petro Cluniacensi Abbati, salutem & Apostolicam benedictionem. Præterito mense decembri, Pontius viam vniuersę carnis ingressus est. Qui quamuis de malis Cluniaco illatis, sepe communitus pœnitentiam agere noluerit, nos tamen pro reuerentia eiusdem monasterij cuius monachus fuerat, eum honestè sepeliri fecimus. Data Laterani. Ille quidem morbo Romano aliquamdiu fatigatus sic moritur. Non parit idem morbus & mihi, & plusquam per dimidium annum, igne vix tolerando adurit. Non euasisssem vt credo sociorum casum, nisi & fratrum oratio, & medicinæ cura à quodam sapiente Clerico, multo mihi studio impensa, iuuisset. Euasi
 tan-

tandem Deo propitio, ac per ipsius gratiam maximus ille religionis locus, à sui generis pessimo turbationis & schismatis morbo mira celeritate conualuit, atq; ad pristinum & fortassis ex parte meliorem religionis, famæ vel rerum statum peruenit. Digressus videor à proposito. Sed quia rem vt mihi videtur non reticendam, & pro futurorum cautela perutilem, à subsequentiū memoria perire timebam, occasione Domini Matthæi inuenta, cuius maximè præ ceteris studio, tantum malum sopitum est, dicenda silendo præterire timui. Redeat ergo stilus ad ipsum, & quæ de ipso restant, vt coeperat exequatur.

Quomodo in Episcopum Albanensem assumptus sit, & quàm sanctè in eo sese habuerit.

CAPVT XIV.

CAUSA iam dicta tractus ad urbem, ea sic diffinita, redire cum socijs ad propria festinabat. Sed qui nescientem vocauerat Deus, reditū impediuit, & quia super pauca fidelis fuerat, eum super multa, vt expertum dispensatorem promouit. Iniungit ei cū honore nominandus Papa Honorius, maio.

maioris honoris & oneris pastorem curam, & eum labori suo socium adhibens, in Episcopum Albanum consecrat. Proiectus ergo ad sublimem pontificalis ordinis gradum, & super ecclesie candela-brum, ad lucendum omnibus qui in domo Dei erant magnifice exaltatus, nihil de monacho quorundam more dimisit, sed sicut de magno Martino legitur, eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas mansit. Nihil de officijs, nihil de cantibus, nihil de proluxa Cluniacensi psalmodia, quarumlibet curarum pretextu reliquit. Seruabat in palatio instituta claustrum, & mundo expositus, firmo & longo usu, velut innato religionis proposito, a secularium vanitatibus se quasi septo firmissimo secernebat. Cohibebat se intra se, nunquam magis negotiosus quam cum solus erat. Præferebat cunctis operibus suis omnibusque sanctis studijs, sacrificandi Deo illum suum quotidianum usum, a quo nec rei familiaris cura, nec multiplex occupatio, nec ipsa continua post summum Pontificem, omnium ecclesiarum sibi imposita sollicitudo, eum retrahere poterant. Conquerabatur inde sæpius Papa, & alij ad curiam mane ex more conuenientibus,

I

ipsum

ipsi ad horam tertiam vix occurrenti, quod plus nimio esset monachus, velut improperebat. Nec hoc tantum Romæ, sed etiam vbiq; terrarum studiosè seruabat. Vrebatur sæpè æstiuis diebus acriore Italici solis ardore, quod matutinas in his sacris studijs occupans horas, extrahi ab ecclesia circa sextam quandoq; horam vix poterat. Et quia non solum simplex religiosa innocentia, sed & prudens erat singulari sapientia, mittebatur sæpè à magistro, ad diuersas partes orbis terrarum, & vices Apostolicas in partē ab eo vocatus sollicitudinis prudenter administrabat. Nec iuxta modum gratiæ à Deo sibi collatæ, inferior in hac parte erat Dauid, de quo scriptura sacra loquitur, quod ad imperium regis ingrediens & egrediens, in toto illo regno fidelis extiterit, cum ille in illo Iudaico, hic in longè sublimiore christianæ reipublicæ regno, totas animi & corporis vires consumendo, fidelis fuerit.

Quod cum adhuc Prior esset, pecunias à Iudæis mutuari prohibuit.

CAPVT XV.

ET quia fidelitatis vel fidei eius extollendæ causa de Iudaico regno

gno merito facta est, quod mente exci-
 derat ad hoc probandum pertinens, refe-
 ratur. Hoc enim in ipsis & de ipsis iudeis
 probari contigit. Accesserat, ut supradictum
 est, nouiter ad Prioratus sancti Martini
 curam administrandam, & inter cetera
 negotia debita monasterij, ipsi à fratri-
 bus proponebantur. Requirens ille credi-
 tores, quosdam ex ipsis iudeos esse co-
 gnouit. Statimque ad fratres ista sibi re-
 ferentes conuersus, & vnde inquit hoc
 vobis; quod christiani & monachi, à lu-
 dæis & impijs mutuas accipere pecunias
 voluistis? Quæ enim conuentio Christi
 ad Belial, aut quæ societas luci ad tene-
 bras? vel fidei, cum infidele? ite ait, ite,
 & huius improbandæ societatis vincu-
 lum, pecunias illas soluentes, festinanter
 dirumpite, & iudeis vltius in ratione
 dati & accepti, mutui vel depositi, vel cu-
 iuslibet commercij, communicare no-
 lite vel caute. Ad hæc cum illi responde-
 rent, non posse se monasterij paupertate
 cogente, à mutuandis iudeorum pe-
 cunijs abstinere; absit, inquit, absit,
 nec vnquam deinceps sermo iste de o-
 re vestro procedat. Quo enim vultu,
 qua conscientia, ad altare saluatoris
 Christi accedere, qua fronte ad collo-
 quium

quium piæ matris ipsius venire tentabo, cum blasphemis hostibus eius blanditus fuero? Quomodo pessimis inimicis ipsorum amicus effectus, ipsis placere valebo? Quomodo illo ore, quo pecuniarum vel cuiuslibet rei causa, eis blanditus fuero, ipsos inuocare vel deprecari audebo? Videte igitur ne de his vltcrius quæstio fiat. Soluite citò quicquid eis debetis, & velut æterna lege præfixa, ab vniuersis eorum commercijs deinceps abstinete. Sic fidei zelo deuotus homo repletus, & contractus illos inhibuit, & quid amoris in intimis cordis sui, Christo Domino suo seruaret, ostendit.

De schismate Romana ecclesia, & quam viriliter catholicam partem defenderit.

CAPVT XVI.

HANC suam erga Christum & eius ecclesiam fidem, maximè illo tempore probauit, quando schismaticus furor contra vnus colubæ, hoc est eiusdem ecclesiæ vnitatem altare prophanum erexit. Diuisa erat, immò discissa, Romana prius, dehinc tota Latina Ecclesia, & primò ex magna sui parte, vbi & pecunia intrusum Leonis filium se-

que-

quebatur. Restitit ille cum quibusdam
 socijs fortiter, & quod non plantauerat
 pater coelestis, eradicare totis viribus con-
 tendebat. Ea de causa cum Pontifice suo,
 immò cum communi Papa Innocentio,
 vrbe expulsus, multa que iustitiæ causa
 perpessus est. Inde per Tyberim mare in-
 gressus, ad Gallias venit. Vbi primum
 ab eodem Domino Papa Innocentio, Clu-
 niacensi noua & maiore consecrata Ec-
 clesia, ac gemino concilio, alio Claromō-
 ti, alio Remis celebrato, totā (excepta par-
 te Aquitanix) Galliā, Hispaniā, Angliā,
 Germaniam, sibi, immò Christo, studio
 præcipuè Matthæi, Papa iam dictus vni-
 uit. In quibus partibus diu Matthæus cū
 ipso cōmoratus, per Alpes ad Italiam Pi-
 sas vsque, vbi & prius aliquam diu man-
 serat, cum eodem regressus est. Occupa-
 bat adhuc sedem Apostolicam Leonis fi-
 lius Petrus, & leonini catuli contra partē
 catholicam sæuiebant. Permittebat hoc
 Christus, & qui Antichristum, schisma-
 ticorū omniū caput, in templo Dei sedere
 permissurus est, & suos exulare, & sedem
 Petri à non suis occupari sinebat. Ea pro-
 pter mansit reliquo vitæ suæ tempore
 Pisis cū Innocentio Papa Matthæus, nec
 ei vrbe vel sedē propriam reuisere facul-
 tas

tas data est. Quo toto tempore, in nullo retrocedens, semper seipso melior virtutum profectu fiebat, & sacris semper studijs occupatus, quanto fini propinquior, tanto virtutibus exercitior apparebat.

De fine ipsius miris insignibus glorioso.

CAPVT XVII.

DE quo eius sine aliqua subdere, quia iam rei series, vel processus admonet, differre ultra non debeo. Possent quidem adhuc plura de ipso digna memoria literis tradi, sed quia hoc occupatio prohibet, illud saltem in quosuis vel nostris diebus parem non habuit, tacendum non est. Non ignoro equidem, suis illis nostrisque diebus bonæ vitæ multorum bonorum finem optimum successisse, sed quantum ad aures meas peruenire potuit, nullius iam dicto tempore transitum, miris insignibus sic contigit claruisse. Missus fuerat Benedictus vir à Domino Papa pro pace reformanda Mediolanum, & maximam post Romam Italiæ urbem, unitati ecclesiæ, à qua per Anselmum schismaticum defecerat, reddere festinabat. Dedit citò Deus optimū successum eius labori, & multos Ligurię popu-

populos, à pace catholica auersos, matri ecclesie mira celeritate restituit. Consummato dehinc, vt olim Martinus, ecclesiasticæ pacis negotio, nuum statim in se aduertit vocantis, & fluxu ventris interioribus dissolutis, viribus corporis paulatim destituebatur. Passus ante fuerat huiusmodi incommoditatem Cluniaci per annum, & graui dyssenteria liquefactus, multis fratrum pro eo fuis Deo precibus, vix mortem euaserat. Corruptus est itaque vt dixi, eodem morbo, & tam labore itineris quàm ardore solis, nam tempus tunc æstiuum instabat, co inualefcente, ad defectum naturæ coepit virgeri. Reuersus est tandem Pisas, & per aliquot menses, vir animosus cum hac inualetudine luctabatur. Nolebat, licet egritudine valdè cogeret, lecto decumbere, nolebat de labore solito quicquam intermittere, nolebat corpori suo vel in modico parcere. Tolerabat constanter Apostolicæ curiæ labores, causis ecclesiasticis nunquam deerat: fratrum se subtrahere vtilitatibus nesciebat. Diuina obsequia, quibus, vt supradictum est, se totum à puero dedicauerat, irrequietus frequentabat. His totum more suo se impendebat, vt quantum ad illa, sic æger esse

nesciretur, sospes & alacer putaretur. Orationes cōtinuæ, oculi assiduè in lachrymas defluentes; psalmodia vtpotè Cluniacensis, totum penè diei noctisque tēpus occupans, cui cor, cui linguam, cui opera, cui tandem se totum deuouisset; id monstrabant. Illud autem, illud inquam singulare suum refugium, quod omni ferè vitæ suæ tempore, insatiabili desiderio perpetrauerat, altaris dico sacrificiū, nulla vis morbi, nulla debilitas, vt vel vna die intermitteretur, cogere poterat. Pugnabat cum morbo, singulari deuotione pertinaciter, & vt de iam dicto suo Martino legitur, pro modo vel posse suo, inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. Productum est hoc eius salubre certamen, ab Idibus Iulij, vsque ad Kal. decēbris, quo toto tempore, artus languore solutos, violenter spiritui seruire coëgit, nec alicuius suasu, ab his diuinis vel similibus sacris operibus reuocari potuit. Tandem prima aduentus Domini hebdomada, omnimodum iam naturæ defectū ferre non valens lecto decubuit. Et cum iam non valdè remotum, mortalis vitæ suæ finem instare sensisset, aduocat fratres sibi obsequentes, vocat & famulos, & benignè illos alloquens & consolans,

lans, adiungit. Oro vos (inquit) fratres & filij, vt quia me in proximo recessurum à rebus humanis intelligo, valedicatis ex parte mea, & affectuose salutetis, in primis Dominū meum & patrem Cluniacensem Abbatē, Priorem & suppriorē. Hugonem Camerarium, & Arbertum sacristā, totumq; simul fratrum nostrorum Cluniacensium conuentum, Abbatē vizeliacensem Albericum, & Priorem de charitate. Specialiter autem intimos & præcordiales filios meos, apud S. Martinum de Campis Deo seruientes, quos ego prout melius potui, in Dei seruitio educaui. Hæc benedictus vir dicens, non solum quantum in Deum, sed etiā quantum in fratres & filios honoret affectū, ostendit.

*De visione quam vidit de ipso Prior
Sancti Zenonis.*

CAPVT XVIII.

NON multos verò ante dies, Prior monasterij S. Zenonis, quod Pisis constitutum est, viderat in somnis eum, de quo agitur, habitu monachali indutum, ei que puerum venustæ formæ, qui etiam regis filius dicebatur, adstare. Præferebat autem idem puer

1 5

mani-

manibus librum, aureis literis scriptum. Quem cum aperuisset, venerabili illum Matthæo offerens, vt legeret, suadebat. Cumque ille responderet, quid sibi lucris de lectione illa prouenturum esset, adiecit puer, Percipies (inquit) huius libri lectione, omnium linguarum notitiam. Qui postquam legit, interrogatus à puero, Hebraica lingua, Hebraicè respondit. Sciscitatus & Græca, respondit eadem. Et puer. Sicut inquit in his duabus te peritum probasti, sic & vniuersarum diuersitatem linguarum, te noueris affecutū. Dixit hoc, & statim ei regale palatium, mirabili pulcherrimaque structura insignne, monstrauit, & vt ingrederetur precepit. Cumque ille se quia imparatus esset, ingredi non posse respondiisset, adiecit puer. Vade inquit, & vt ingredi possis, cito te parare festina. Cessit ille in partem, & vniuersis tam sacerdotalibus quam pontificalibus indumentis se citò componens & ornans, ad puerum statim reuersus est. Cū quo & alios innumerabiles angelici decoris pueros inueniens, ad designatū palatium accessit, & omnibus letata ac sublimi voce cantantibus, Alleluia, Benedicamus patrem & filium cum sancto spiritu, in illud ingressus est.

De vi.

De visione alterius fratris.

CAPVT XIX.

ADVENERAT penultima aduentus Domini hebdomada, & frater alius de alio sancti Michaelis monasterio, quod itidem Pisis est, conspexit similiter in somnis venerabilis vi-
 ræ Ioānem prius Camaldulensem Priorem, deinde Episcopum Ostiensem, velut ad se venire. A quo cum quæsisset dicēs, quo vadis Domine? ille respondit. Pisas venio, vt fratrem meum Albanum Episcopum assumam, & numero nostrorū adiugam. Scias autem, quod octauo Kalendarum Ianuarij, ad nos venturus, & nobiscum perpetuò mansurus est. Has visiones, imò ad meritum hominis declarādum reuelationes, earum inspectores sicut ante eius obitum viderunt, sic & ante quibusdam, & insuper illi qui hæc mihi retulit, bono & fide digno viro retulerunt.

Quomodo demones signo crucis à se fugauerit, & de infatigabili eius ad Deum intentione.

CAPVT XX.

SVCESSERAT iam nos Dominicæ proximè præcedētis natiuitatē Domini.

mini, & benedictus vir morbo diutino fatigatus, quiescētibus socijs in lecto decumbebat. Et ecce subitò velut in perturbatam vocem prorumpens, circumiacētes vocauit. Quibus astantibus, horribilē malignorum spirituum turbam sibi apparuisse, seq; valde terruisse, narrauit. Ita (inquit) mihi conspicui fuerunt, vt mirū mihi sit, si vos latere potuerunt. Qui signo quidem crucis à me facto, paucifaci, statim disparuerunt: pessimas tamen intolerandi fœtoris reliquias, recedentes reliquerunt. Festinanter ergò Cancellarium Domini Papæ accersite, & vt me venire festinet, rogate. Factum est, & Cancellario religioso & sapienti viro post paululum venienti, rursus quod viderat narrat. Qui sapienter eum ne timeret hortatus, & communem omnium etiam valdè bonorum de seculo migrantium, hunc esse transitum dicens, simulque rei congruentia adiungens, bonum virum benignè in Domino confortauit, & ad expectandum bona spe exitum suum, religiosi sermonibus animauit. Urgebatur ille magis morbi grauedine ad extrema, nec vt iam dictum est, suspenso prorsus in cœlum corde, à diuinis officijs vel operibus auocari poterat. Non nouerat.

iuxta

iuxta psalmum, os eius iam loqui opera
 hominum, nec aures eius, humana audi-
 re patiebantur. Si quis ei sermonem de
 rebus transitorijs afferbat, cum nullum
 prorsus responsum redderet, non audisse
 putabatur: Si verò quis de spiritualibus
 sermonem coram eo proferret, statim il-
 luc conuertebat auditum, & velut nihil
 patiens, paratissimè respondebat. Quo-
 tiescunque ad eum Episcopi, quotiens
 monachi, quotiens religiosi clerici, quo-
 tiens ipsi socij accedebant, totiens & vni-
 cuique suum confiteor Deo, quod in mo-
 nachatu pro more didicerat, proferebat.
 Confitebatur sic omnibus, absolui po-
 stulabat ab omnibus, commendabat se
 omnibus, sicque licet sancta anima iuxta
 quod scriptum est, vt sanctus sanctificetur
 adhuc, confessione, oratione, fratrum
 absolutione magis sanctificari contende-
 bat. Protraxit ista vsque ad vltimum vitæ
 spiritum, nec optimus diuque protractus
 deuoti animi vsus eo vel parum
 spitante, deficere po-
 tuit.

De reuelationibus ante mortem illi ostensis, & de gloria quam sibi preparatam vidit.

CAPVT XXI.

OSTENDIT benignus saluator an-
tequam ille ex toto deficeret, hæc
eius opera, hæc eius studia sibi
placuisse, & quo pro his post mortem de-
migraturus esset, ex parte monstrauit.
Iacebat ille in lecto, nocte iam secundam
feriam præcedente, & nocturnas laudes,
parum ante tempus, quia sic ipse iusserat,
socij decantabant. Et ecce circumsonan-
te vndique Psalmodia, subito ille rapitur,
& à sensibus humanis alienatus, ipsa
vultus immutatione cognoscitur. In-
stant fratres acrius diuinis officijs, & ve-
lut tunc defungi deberet, expectant. Ar-
ripit frater Pontius, multa ei diu prop-
ter honestos mores familiaritate coniun-
ctus, arripit inquam Euangelium, & ei
assidens, passionem Domini secundum
Matthæum, secundum Marcum, secun-
dum Lucam, deuotè recitat. Cumque his-
perlectis, finem legendi fecisset, & vbi est,
inquit ille beatus vir, Passio Domini se-
cundum Ioannem? Si placet fili, lege &
illam. Verè beatus vir, totusque vt supra
dixi, spiritu & mente diuinis intentus,
qui

qui nec raptus ad inuisibilia, & corporeis sensibus penè emortuis sacratum rerum obliuisci poterat. Perlecta igitur & illa quarta secundum Ioannem passionis Domini lectione, retribuatur inquit tibi omnipotens Deus fili, cuncta quidem à te mihi semper impensa beneficia, sed specialiter hoc in æterna retributione seruitium. Noueris autem pro certo, me mortuum fuisse, atq; ad inuisibilia & cælestia raptum. Esto ergò securus, me amodò hac nocte minimè moriturum. Vade igitur interim, & quiesce. Redibis autè mane factò ad me, & tunc miranda quæ vidi narrabo. Indictò tēpore redijt ad eum iā dictus frater cum socijs. Cumque psalmis primæ diei horæ decantatis, tempus iam loquendi adesset, ait ad socios. Verba autè eius ab eo Latinè prolata, nihil addens, mutans vel minuens dicturus sū. Ite (inquit) ad Dominum Cancellarium, & dicite ei, vt dicat Domino Papæ, quatenus huc veniat, & eijciat me de sepulchro isto, in quo iaceo. Et certè ipse libenter hoc faceret, si sciret lectulum qui mihi præparatus est. Nō fuit enim lectulus tantæ pulchritudinis, tam miræ suauitatis, sicut ille qui mihi præparatus est. Ego autem mortuus in ista nocte fui, & fui
 ante.

ante Dominum meum Iesum Christū,
vidique beatam Mariam matrem eius, &
ipsum, qui concessit mihi locum ad pe-
des suos, ibique sedebo. Cumque fratres,
quibus ista narrabat, eum rogarent, vt re-
rum quas viderat, statum, modum, vel
beatitudinē iadicaret, & quis, ait, o fratres
hoc posset? quis certē posset bonum il-
lud, felicitatem illam, illa ineffabilia, &
mortalibus incognita bona narrare? Non
est, non est, planē aliquis mortalium, qui
hoc posset. Seruatur (inquam) inter innum-
mera; quæ ibi conspexi disciplinæ reue-
rentia singularis, cunctaque ibi ad vnguē
ordinata subsistunt. Et cum post ista pau-
lulum conticuisset, pœnitet (inquit) me,
non quæsisse à Domino, quid de illa sua
Cluniacensi domo facere decreuerit, vel
quid de statu illius, penes ipsum sit. Res-
pondente verò fratre supradiçto ad hæc
non esse curandum, si hoc tunc à mente
eius exciderit, quia ipse Deo astans, pro
eadem domo cum precaturus esset, ille
adiexit. Et verè (inquit) ac libenter hoc
facturus sū, ipsumque pro illa, totis animi
affectibus deprecabor. Ecce verè mens
hominis, semper quidem, sed nunc ma-
ximè dedita Deo, à qua post summum
illum & præcipuum diuinitatis affectū,
amor:

amor fratrum suorum & cura, nec in vltimis excidere poterat. Eadem die ad vesperum vel vesperam, adiit eum visitationis gratia, magnæ & probatæ religionis vir, Guilielmus Prænestinus Episcopus, & more bonorum infirmitati eius compatiens, eum consolabatur. Cui venerabilis Matthæus inter cetera retulit. Venit inquit hac nocte ad me vir reuerendi vultus, multa ac venusta, tam capitis quàm vestium albedine decorus. Videbatur autem, esse de incolis cremi. Qui me de hac domo educens, pratum insigne traduxit, indeque ante Dominum adduxit. Vernabat autem pratum illud per quod ductus sum, amoenitate singulari, nec aliquid ei iocunditatis deesse videbatur. Ibi arbores omnigenis fructibus grauidæ, ibi rura graminibus viridissimis, ac floribus super omnem decorem pulcherrimis depicta, ibi quicquid visu delectabile, quicquid olfactui odoriferum, quicquid sensibus vniuersis iocundum. De quo si quis vel florem vnū obtinere mereretur, omnibus vitæ suæ diebus sanior, omnibus alacrior, omnibus felicior existeret. Recedente ergò ab ipso, iam dicto Episcopo, venit eadem visitandi causa, & Iohannes Cluniacensis monachus tunc Domini

mini

mini Papæ Capellanus, post verò Perusinus Episc. & cū eo similiter colloqu coastit. Cui cū diceret, videri sibi quod in proximo moriturus esset, respōdit ille. Nō hac certē, non hac nocte moriar. Datū n. mihi est à Domino, vt ea die qua ipse de virgine natus ad homines venit, eadē ego ab hominibus recedēs, ad ipsum eius præua misericordia pergā. Verē misericors Dominus, verē seruorum benignissimus consolator, verē iuxta cant. Moyli seruorū suorū miseretur. Nō obliuiscitur consolari eorū diuturnos labores, nec eorū obsequia sibi deuotē impensa contēnit. Verē secundū quod ipse ait, quemadmodū mater consolatur filios suos, sic & ipse nō solū in futura vita, sed etiam quandoq; in ista cōsolatur, delinit, letificat seruos suos, vt hic gaudia sequentia prægustantes, ineffabili dulcedine trahantur, & adhuc in corpore positi, toto illuc animi desiderio rapiantur. Noluit enim magnam illam multitudinem dulcedinis suæ quam abscondere solet timentibus se, à Matthæo nondū à corpore mortis liberato ex toto abscondere, nec ea quæ daturus erat, omninò post mortem differre. Præmisit inde signa aliqua etiam ante mortem, vt & ipse ad ea sperāda vel amāda, multo magis animaretur, & quale illius apud ipsum

me-

meritum esset, ignorantibus proderetur. Mansit ergo beatus vir, tam præclaris reuelationibus recreatus, alacrior usque ad extrema, & in Domino confortatus, suam illam horam ultimam expectabat.

Quomodo sanctè & gloriosè, natalis Domini die, prima lucescente aurora, de hoc mundo transferit.

CAPVT XXII.

IAM verò ipsa natalis Domini vigilia, transcursis more suo deuotè tam nocturnis, quam diurnis officijs, iamque vespertina hora instante, Dominicum corpus sibi rogat afferri. Quo allato, audite (inquit fratribus) confessionem meam, & fidei meæ hic & in æternum testes adestote. Confiteor (ait) hoc sacrum Saluatoris mei corpus, illud verè & essentialiter esse quod de S. Virgine ab ipso sumptum est, quod pro mundi salute in cruce pependit, quod in sepulchro positum est, quod tertia die à mortuis resurrexit, quod in cælos ascendit, quod vèturum est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Per ipsum credo incorporari ei, & fieri vnū cum ipso, & habere vitam æternam. Hoc dicens, relictus coram fratribus, eodem salutari Christi corpore, per carnem illam quæ dat vitam in æternum, ad æternitatem futuram idoneus factus

est

est. Cumque prima sacrae noctis vigilia aduenisset, & signa totius urbis ad nocturnas laudes pulsari audisset, statim tota mente ac voce, in vocem exultationis prorumpens, qua poterat voce, quo poterat gestu laetitiae, Christus natus est nobis, gloria in excelsis Deo, socijs & omnibus inelamabat. Angelico vero hymno sicut ad missas canitur, ex integro decantato, reliqua circumstantibus ad quae non sufficebat dimisit. Animo tamen ea ad illas sacras Dominici natalis laudes suspensus, quoties in cantibus, quoties in lectionibus, beatæ Virginis matris Domini nomen legi vel cantari aduertebat, toties oculis fursum leuatis, toties manibus in caelum extensis, ubi mens eius conuersaretur, quo sancta illa anima raperetur, monstrabat. Iamque nocturnis laudibus consummatis, dum sacerdos astans sacro altari, missam quae dicitur de nocte cantaret, erexit se nisu quo potuit, & iuuantem se quodam fratre, quia vires ad standum deerant, in lecto resedit. Conuersusque ad Dominicam crucem quae coram erat, velut si in ipsa Saluatorem, vt olim crucifixum conspiceret, ait. Iam ô misericors saluator tempus est, vt quod promissisti adimpleras, & tuo instante natali à vita mor-

ta mortali migrandi, & ad te qui vita es
 æterna transmigrandi, licentiam conce-
 das. Hoc ultimo verbo postquam cun-
 ctis sermonibus suis finem dedit, in lectū
 reclinatus, indeque post modicum, ad ci-
 licium cinere conspersum, à fratribus
 translatus est. Sæpè autem eosdem fratres
 ante rogauerat, ne se casu aliquo, nisi in
 cinere & cilicio, Christiāo more mori per-
 mitterent. Timebat enim ne qualibet in-
 firmitatis eius compassione ducti, hoc
 prætermitterent vel negligenter. In quo
 sicut & in alijs, Martini sui exempla &
 verba sequi nitebatur, qui sicut omni-
 bus notum est, discipulis moriens prædi-
 cabat, non debere Christianum nisi in ci-
 nere mori. Vbi & Matthæus à suis vel
 fratribus vel discipulis collocatus, horam
 vocationis suæ ultimam sustinebat. Qua
 iam instante, dum noctis tenebræ in lucē
 verterentur, & à monachorum in eadem
 ecclesia constitutorum conuentu, ad se-
 cundam missam cantaretur, lux fulgebit
 hodiè super nos, Matthæus verè mona-
 chus & Pontifex Dei, densas Ægyptiorū,
 hoc est mundi huius tenebras deseruit,
 & per mortem carnis, ad sempi-
 ternam lucem & vitam
 peruenit.

Dexte-

De exequijs eius celeberrimis, & tumulatione honorabili in basilica sancti Fragdiani.

CAPVT XXIII.

FERTVR statim iusti corpus à deuotissimis viris in claustrum monachorū, & Cluniacensī more psalmodia vndique decantatur. Abluitur vt se habet communis mos, & secundum quod ipse iusserat, suo nunquam à monacho caruerat cilicio prius, dehinc monachali cuculla vestitur. Adduntur à fratribus sacerdotalia vel pontificalia indumenta, & his sacerdos & Pontifex Dei, vt dignus ornatur. Accurrit accepto nuncio, & ipse summus Pontifex Innocentius, atq; cum ipso Episcoporum & Cardinaliū, totaque Romanæ Ecclesiæ vel curiæ plenitudo. Cōgregatur, penè tota vrbs Pisana, & illud cernere illi obsequi, omnibus suis negotiationibus anteponunt. Osculātur plurimi manus vel pedes iacētis, & se sanctificari tali contactu vel osculis, non irrita fide confidunt. Consueuerat vrbs illa multo quæsita labore marina negotia aucupari, & à remotis Africæ vel orientis partibus, prætiosa quæq; conuehere. Impleuerat sinum suum congestis vndique mul-

multarum gentiū mercibus, & inde cun-
 ctis penè Italię urbibus ditior efficta gau-
 debat. Suscipit tandem vniuersis Ægyp-
 tiorum opibus præferendam, missam si-
 bi ab vltimis Gallię finibus Margaritam,
 eamque se longè quàm prius ditiorē esse
 lætatur. Ostendit in isto mortuo, quan-
 tum præponderent terrestribus thesauris
 cœlestes gazæ, quantumque opēs Chri-
 sti, etiã post mortem, opes viuentiū ante-
 cedant. Iacebat ille extinctus, neque ali-
 quid in mundo vel possidebat, vel scie-
 bat. Venerabantur tamē eū viuentes, re-
 uerebantur potentes, efferebant laudibus
 locupletes. Discernunt etiã amatores mū-
 di, & ipsis obsequijs quæ sanctis impen-
 dunt dijudicant, quantū subiaceant terre-
 na cœlestibus, humana diuinis, fugitiua
 sempiternis. Seruatū est corpus venerandi
 hominis, toto illo die natalis Domini, &
 psalmis ac Deo fuis precibus frequenta-
 tū. Sequenti die, hoc est, in festo magni il-
 lius martyris Stephani, obtulit pro eius
 æterna requie, iã dictus Papa Innocen-
 tius solemne Deo sacrificium, & deuo-
 tē supernam pietatem, pro Pontificis la-
 borum suorum cōparticipis requie, im-
 plorauit. Fecerunt idem & Episcopi qui
 fortè tunc aderant, & simul omnes fu-
 sis Deo

sis Deo

sis Deo precibus, euntem ad peregrina
Coepiscopum deduxerunt. Tandem cir-
ca horam diei sextam, præmissis omnib⁹
christianæ sepulturæ ceremonijs, astante
insuper clero & populo ciuitatis penè v-
niuerso, in ecclesia sancti Frigidiani olim
Lucensis Episcopi, quæ Pisis habetur, vit
vita, morte, famaque venerabiliter ad se-
pulchrum delatus, ac tumulatus est. Sep-
tem deinde annis exactis, cum ad urbem
proficiscerer, causa reformandæ pacis in-
ter Pisanos & Lucenses, specialiter tamen
eius tractus pia recordatione, Pisas adij.
Secunda dehinc aduentus mei ad illam
urbem die, cum socijs ad charissimi meq⁹
sepulchrum accessi, eiusque sacros cineres
vt dignum erat visitans & honorans, sa-
lutarem pro eo hostiam obtuli. Et licet e-
ius meritis multò magis me iuuari posse
considerem, omnipotenti tamen crea-
tori, ac benignissimo redemptori, vnani-
mem mihi dum viueret hominē, quan-
tis tunc datum fuit precibus & fletibus
commendauī. Requiescat ergò per im-
mensam ipsius omnipotentis miseri-
cordiam in perpetua pace, fidelis, deuo-
ta & accepta Deo anima fruaturque pe-
renniter fructu bonorum operum suo-
rum, nec obliuiscatur erga Deum se di-
ligen-

ligentium, fratrum & filiorum suorum.

*De quodam malo monacho pessimè
mortuo.*

CAPVT XXIV.

POST illa miranda opera vel signa quæ ad legentium vel audientium spiritualem ædificationem suprâ præmissa sunt, sequatur & istud quod post vniuersa illa me comperisse contigit. Nec solum me post illa hoc comperisse contigit, sed insuper post illa omnia prouenisse accidit. Fuit in monasterio Lehunensi, ecclesiæ Cluniacensi subiecto, frater quidam nomine & habitu monachus, sed vita & moribus monasticæ conuersationi & sanctitati non parum aduersus. Hic strenuus & perspicax in humanis, hebes & obcæcatus erat in omnibus ferè diuinis, & ad monasticum propositum pertinentibus rebus. Corripiebatur sæpè à Priore suo, & à religiosis fratribus in iam dicto monasterio, cum eo simul morantibus, & multa propter excessus suos frequenter tam verborum, quam verberum sponte vel inuitus probra ac iniurias tolerabat. Videbatur aliquando in eo proficere spiritualium cura

K

medi-

medicorum, & specie tenus conuersus à prauis studijs putabatur. Sed paruo interiecto tempore, non solum in nullo melior, sed insuper omni spreto coelestis medicinæ labore, seipso deterior apparebat. Producta est hæc eius pertinacia multo tempore, nec alicuius studio finire potuit, quousque eo indurato, ille qui attingit à fine vsque ad finem fortiter, congruum tam diuturnis malis finem imposuit. Depositus erat ab exteriorum administratione, meritò culparum suarum & inuitus ac murmurans, regularibus claustris septis retinebatur. Non potuit tandem pati tam odibilem sibi clausuram, & diabolico dolore stimulatus, carceris sui iniurias in Priorem vel fratres suos casu aliquo refundere gestiebat. Erant prope ipsam Ecclesiam, horrea, ad reconduendas fruges monasterij præparata. Cocluserant intra eadem Prior ac fratres suum penè totius anni victum, & tam ad esum quam ad potum sibi ex ipsis frugibus necessaria præparauerant. Nam quia terra illa parum vini fertilis est non solum panem ad edendum, sed & ceruisiam ad bibendum, ex ipsarum frugum succo conficere soliti erant. In hæc fratrum victualia nequam ille exarsit. Et arbitratus mala
quæ

quæ pro sceleribus suis à fratribus per-
 pessus fuerat, damnis eorum se eis opti-
 mè recompensaturum, igne horrea præ-
 dicta succendere parat. Vnde clauus clau-
 stri fur nocturnus furatus, de claustro e-
 greditur, & vniuersorum absentia explo-
 rata, occultè igne horreis iniicit, sic quod
 ad claustrū nullo sciente regreditur. Iamque
 fratres matutinis pro more finitis lau-
 dibus, ad strata propria reuersi fuerant, &
 ecce immixtus à monacho ignis paula-
 tim succrescens, in manifestas subito flā-
 mas erupit. Exclamat ille sacrilegus pri-
 mus, & velut innocens & inscius facti
 quasi ad extinguendum cum alijs accur-
 rit. Laborantibus tamen cunctis & ad flā-
 mas extinguendas pro posse occupa-
 tis, respicit ille nec adiuuat, & velut vltio-
 ni congratulans, ociosus spectator assistit.
 Non tulit hoc in longum diuina censura,
 nec (vt de similibus solet) tantum nefas
 in posterum punire distulit. Mox enim
 eum percutienti angelo tradens, inuisibi-
 li gladio peremit, cunctisque qui aderant
 videntibus, morte præsentis pariter & æ-
 terna frustra. Fratres tam subito &
 horrenda eius morte perterriti, elisum
 ad terram, iamque exanimem, in ma-
 nus suscipiunt, atque ad abluendum pro

more deferunt. Iamque illi ad lauandum nudato, clauem quam paulò ante furatus fuerat, cum nephanda manu adhuc tenentem reperiunt. Placuit ita Deo & ad corrigendos pertinaces in malo homines, sic disposuit. Nam cum vitali spiritu recedente, mos sit vniuersa corporis membra dissolui, manum mortui huius ad retinendam clauem quam ad tantum scelus perpetrandum furata fuerat, tenacem reddidit. Fecit hoc ne vindicta tanti sceleris casui deputaretur, fecit, vt virus eius notum fieret, vt maiore miraculo seipsum ne quam ille quod viuens noluerat, mortuus proderet & vt omnes ad quos tam pessimi criminis fama pertingeret, à consimili opere deterreret. Iam dictæ igitur clauis & aliarum quas nunc reticeo rerum indicijs, de tanti mali auctore certificati fratres, cadauer illud cuius animam iam inferus possidebat, vtpote furis, sacrilegi, incendiarij, excommunicati, à consortio sanctorum corporum expulerunt, & procul extra Christianum cimiterium proiecerunt.

cessarium est, quis iste vel cuius vitæ fue-
 rit, quo insuper euentu ex hac vita migra-
 uerit, breuiter inferendum est. Fuit hic
 iuxta carnē nobilis, iuxta spiritum longē
 nobilior à primis adolescentiæ annis reli-
 gionis amator: in quam quamdiu adui-
 xit, hoc est ferè usque ad senectutem, bo-
 nis meliora semper addendo, profecit.
 Angelicæ monachus munditiæ singula-
 ris in pauperes & desolatos misericordie,
 Zelo Dei contra negligentes, & maximè
 contra grauiter dereliquentes totus ig-
 neus, exceptis nocturnis & occultis vigi-
 lijs, dimidiam partem diei quotidianis o-
 rationibus & lachrymis pænè semper oc-
 cupans. Et licet hæc principaliter de eo
 scribam, quia in his hic specialius effulsit,
 non tamen solo hæc de ipso vel in ipso
 commendo. Nam quantum facultatis
 & scientiæ in eo fuit, iuxta morem &
 modum Cluniacensis ordinis ac propo-
 siti, sacris semper etiam aliarum virtu-
 tum exercitijs inuigilauit. Hoc merito, &
 quia præter hæc quæ dicta sunt in exterioribus
 administrandis multam à Deo sibi
 collatam gratiam obtinebat, multis cum
 & magnis monasterijs diuerso tempo-
 re ut res exigebat præfeci. Vnde Amber-
 to Caroloco, Celsinanijs, Siluiniaco, ipsi
 tandem

tandem Cluniaco, à me in Priorem præ-
 latus, indeque in Abbatem Moysia cen-
 sem assumptus, vbique iam dictarum
 virtutum signa impressa reliquit. Casu
 dehinc interueniente quem nominari
 nulla necessitas cogit, dans locum iræ, à
 loco illo recessit, & Cluniacum redijt. V-
 bi aliquanto tempore, camerarij hoc est
 fratrum procuratoris officio functus, ad
 vltimum, ad Prioratus administratio-
 nem earum loco remissus est. Illic assue-
 tis religionis & disciplinæ studijs toto
 conatu intentus, dum nulli prorsus in
 causa Dei parceret zelo (vt iam dixi) iu-
 stitiæ totus ignitus, à quodam nequissi-
 mo, qui sibi prouenire timebat, quod de
 alijs delinquentibus ab eo fieri cernebat,
 insidias passus, venefica fraude extingui-
 tur. Talem vitæ terminum sortitus bon^{us}
 vir, regno cœlorum dignus factus est, cõ-
 iunctus illis vt iustum est credere, de qui-
 bus Christus veritas ait, beati qui perse-
 cutionem patiuntur propter iustitiam,
 quoniam ipsorum est regnum cœlorũ.
 Vnde quia non solum propter iustitiam
 iam persecutionem passus est, sed etiam,
 quod maius est, propter iustitiam mor-
 tuus est, meritò dignus iudicatur regno
 cœlorum. Fraus ergo qua tantus vir vitæ

subtrahitur est, quibusdam indicijs ante-
 quam Romanum iter aggrederer, ad me
 delata, in quaestionem versabatur. Sed iti-
 neris accelerato quaestionem impediens,
 ad finem rem perducere non permisit. Ita
 interim de tam nefanda re anxius & du-
 bius, propositum iter incepi, & Romam,
 vt superscripsi, perueni. Ibi loco, tempo-
 re, modo, quo dictum est, venerabilem
 Guilielmum mihi adstare conspicio, quē
 cum viderem valdē gauisus surrexi, &
 multo cum affectu amplecti eum & of-
 culari coepi. Licet autem altus sopor ex-
 teriorum sensuū officia occupasset, vige-
 bat tamen velut in vigilante memoria,
 meq; dormire dormiens non ignorabā.
 Nec illud mente exciderat, illum qui vi-
 debatur, in somnis videri, nec eram im-
 memor ante non multū temporis mor-
 tuum, & dolo, quē supra scripsi, extinctū.
 Quodq; magis mirum est, & illud nescio
 qua vi occulta naturae statim menti oc-
 currit, non posse mortuum diu cum vi-
 uente morari, nec prolixum sermonem
 miscere. Vnde priusquam recedere virtu-
 te inuisibili cogeretur, interrogare illum
 festinanter de quibusdam decreui. Quae
 tamen vt non phantastica sed verax quae
 apparebat visio videretur, nequaquam
 prius.

prius præmeditatus fueram, sed tunc ea dormiens nutu vt arbirror Dei nouiter menti occurrentia, cogitare incipiebam. Quatuor ergò quædam, quæ nescio unde dormienti occurrebant, interrogando ei proposui. Quomodo (inquam) vobis est Domine Prior? vocans eum non ex proprio nomine, sed ex officio. Ad quod ille breuiter vt fuerat semper breuiloquus, ac bis vel ter ex more verba replicans, respondit. Multum (ait) mihi bene est, multum mihi bene est. Huic primæ interrogationi secundam subiunxi. Vidiſtis adhuc Dominum? & ille. Assiduè video, assiduè video. Hic duabus, & tertiam addo. Est ne (inquam) certum quod de Deo credimus? est ne absque dubitatione, vera fides quam tenemus? Nihil (ait) ita verum, nihil ita certum. Et quartò. Verum est (aio) quod fama refert, verum est, quod multi opinantur, quosdam quos ipse non ignoratis fraude sua ac veneficio vos occidisse? Verum est (inquit) verum est. His dictis, & ipse disparuit, & ego, euigilans ea quæ videram recolere & admirari incipiebam. Interim dum hæc ægerem, & visa memoriæ commendarem, rursum somno opprimor, & sicut in hyemalium nocturnum prolixitatibus, nam dies

K 2

aduena-

aduentus Domini tunc instabant, iterum caput ad dormiendum compono. Nec mora, adest qui supra, & se eodem modo quo prius ostendit. Occuro & ego illi non segnius quam ante & visionis præmissæ omninò immemor, amplecti cum & asculari, vt prius cœperam. Quid multa? Nihil plus minusve in animo meo, nihil plus vel minus in ore meo, in hac secunda visione fuit quam in prima fuerat. Eadem quæ supra interrogo, eadem quæ supra audio, de statu suo, de visione Dei, de certitudine Christianæ fidei, de morte sua, ordine quo præmissi à me interrogatus, eadem nec pauciora respondit. Huic tamen secundæ visioni, in fine aliquid additum est. Mox enim vt dixit se verè dolo falsorum fratrum extinctum, in fletus amarissimos vt mihi in somnis videbatur prorupi, & quia iam de facto non dubitabam, tantum nefas insatiabilibus lachrymis deplorabam. In fletibus istis euigilans, oculos humectos, genasque meas recentibus lachrymis tepentes inueni. Vt verò huius visionis vel somnij indubia veritas commendaretur, regressus ab vrbe atque ad Galliam nostram rediens & Cluniacum perueniens, quæ de morte sancti

viri suspicatus fueram, ipsius nefarii par-
 ticidee publica confessione vera fuisse
 probavi. Quem gehenna dignissimum,
 quia gladio, laqueis, ignibus, vel extremis
 nefandorum supplicijs, Ecclesiastica pie-
 tate prohibente, punire non poteram, exi-
 lio perpetuo quod pænè solum licuit, in-
 fernalem proditorem damnavi. Nam sa-
 crosanctis Euangelijs abhitis, compul-
 sus est in publico Cluniacensi capitulo
 me praesente iurare, quod transactis tri-
 bus sibi à me praefixis mensibus, nun-
 quam deinceps intra terminos vniuer-
 sam Galliam concludentes maneret, sed
 extra illos locum salutis suae aptum requi-
 reret, & in inuento loco Deo pro peccatis
 suis dignè satisfaceret. Hæc superscripta
 visio licet in somnis apparuerit, idcirco
 mihi fide digna videtur, quia & dormi-
 tis tam integra in tantis (vt dixi) memo-
 ria, & iterata ac per omnia primæ similis
 secundæ visionis præter illud quod in vl-
 timo exceptum est, forma, atque ipsius
 detestandi hominis publica confessio,
 non falsam sed veram eam, vt
 arbitror, omninò de-
 monstrant.

De visione fratris Enguizonis.

CAPVT XXVI.

SVBIUNGATUR & huic visioni altera, quæ quamuis in somnis ut illa apparuerit, veram tamen fuisse, ipse rei exitus cōprobauit. Venerat Cluniacum meo tempore conuersionis causa nobilis vir Enguizo nomine, & ut in primordijs suis erga diuina magis exerceri assuesceret, locum quiescendi ad seruiendum Ecclesiæ, in Ecclesia suscepit. Vbi dū quadam nocte dormiret, videt quendam olim commilitonem suum qui Petrus dicebatur de Rocha, quod castrum in Gebennensi diocesi situm est. Defunctus verò fuerat iam dictus miles in hyseroso'ymitano itinere ante non multum tempus, sed eius obitum supra nominatus frater penitus ignorabat. Nondum enim vel tenuis fama mortis eius, ad eum peruenerat. Visus est ergo ei (vt dixi) iam dormienti in specie illa, qua cum in seculo videre consueuerat. Gauisus est frater, & vt optimè notum ac familiarem, cum alloqui familiariter coepit. Quid est, inquit? quomodo te habes? Ego, ait ille, in transmarino itinere quod te (vt nosti) conscio
coepi

coepi, defunctus sum. Et frater. Quid est
 ergo & de socijs qui illud iter tecum ag-
 gressi sunt. Illi (inquit) & illi, iam de vita
 excesserunt, illi verò & illi, adhuc super-
 suat. Quomodo (inquit) tibi est in statu
 illius vitæ, ad quam transisti? Ad hæc il-
 le. Bene (ait) mihi est quia misericordiam
 quam à Deo sperantem, iam consequu-
 tus sum. Obest tamen adhuc multum, &
 obstat plenitudini salutis mee, quod pro-
 ximo tempore antequam Hierusalem
 pergerem, sacerdotem Ecclesiæ de Seco-
 niaco, quandam à me decimam exigen-
 tem, per vineam quandam fugavi, & in
 exitu vineæ irreuerenter percussi. His fra-
 ter auditis, & quid (ait) de me tibi vide-
 tur? Potero consequi salutem quam spe-
 ro? Saluaberis (inquit) sed ante salutem
 multa & graua patieris. His dictis, is
 qui apparuerat miles disparuit. Frater à
 somno euigilans, cuncta quæ viderat vel
 quæ audierat, mihi statim mane reculit.
 Rogauit insuper, ve liceret ei partes illas
 de quibus miles ortus fuerat, & in qui-
 bus ea de presbytero acta fuerant adire,
 & vtrum vera an falsa esset visio iam di-
 cta, probare. Nam sicut mortem militis
 nullus ei ante militem nūciauerat, si nec
 de sociorum eius morte aut vita, si nec

K 7 de fu-

de fuga presbyteri, seu militis percussione, quicquam vel modicum prius audierat. Accepta ergò regulari more licentia, Gebennensis territorij partes adiit, ibiq; à notis & veracibus personis cuncta quæ à mortuo audierat, vera esse agnouit. Nā & quod de presbytero actum fuerat tam ab illo quàm ab alijs didicit, & paucos post dies, mortem militis & eorum quos mortuos ille nunciauerat audiuit. Quæ postquam parētibus defuncti innotuerunt, bono vsi consilio, quod in presbyterum ille deliquerat, ipsi pro eo dignè satisfaciētes presbyterum ille deliquerat, ipsi pro eo dignè satisfaciētes presbytero, expiauerunt. Et quia tam certis indicijs verax fuisse præfata visio probata est, à me vt non dubia sed vt certa, inter cætera miracula conscripta est.

De cuiusdam pueri vigilantis visione mirabili.

C A P V T X X V I I .

ET de mortuorum quidem apertis manifestationibus licet multa superius dicta sint, vnum tamen adhuc addere volo, quod nuper compertum, tacendum non esse videtur. Nam anno, quo hæc scripsi, illud contigerat. Vigilia natalis Domini nocte scilicet,

licet, qua sanctificamini hodie cantatur,
 iacebat apud Carum locum puerulus
 quidam monachus ante sacras matuti-
 nas in fratrum dormitorio, & nescio quid
 meditans dormire non poterat. Et ecce
 post aliquantum processum noctis, aspe-
 xit & vidit venerabilis vitæ fratrem A-
 chardum nomine qui eiusdem mona-
 sterii Prior fuerat, & ante paucos annos
 vita excesserat, per gradus dormitorij a-
 scendentem, sibi appropinquare. Erat
 verò iam dictus puerulus fratris eius fi-
 lius. Venit ergò & in scamno ante lectum
 pueri constituto, resedit. Erat cum illo &
 venerandus ille Dominus Prior Guillel-
 mus & ipse similiter defunctus, quem
 mihi Romæ in somnis appauisse supra
 retuli. Neutrum tamen illorum, dum vi-
 uerent, puer viderat, sed ex his quæ ab eis
 audiuit absque vlla eos ac si vidisset dubi-
 tatione cognouit. Morati sunt & collo-
 cuti ad inuicem aliquamdiu, puero au-
 diente, quousq; Domino Guillelmo re-
 cedente, solus frater Achardus ante illum,
 vt dictum est, sedens remansit. Qui ad
 puerum conuersus, hortatus est eum vt
 surgeret, & ad mira quædam videnda, vsq;
 ad fratrum cimiterium cum eo procede-
 ret. Respondit ille, timore qui eum inuaserat,
 patrum

patrum

patruī sui familiari colloctione iam ex parte sedato, non posse fieri quod monebat sub custode se esse, timere ne si eum aliquis præter mortem egredientem videret, dira flagella subiret, nec ipse inter multiplices plāgas sibi adesse valeret. Ad hæc illo dicente, nihil sibi esse timendum, credendum esse patruo, optimè se ne quid mali ei inde contingeret prouisurum, saluum & incolumem ducturum ac reducturum, adductus est puer in sententiam, & surgens, ac se regulari more induens, præcedentem secutus est. Duxit autem eum per claustrū maius, in claustrum infirmorum, indeque vsque ad cimiterij ostium. Quo aperto, statim ulterius processerunt. Et ecce conspicit puer, totum cimiterij ambitum sedibus innumeris refertum, ac supra sedes illas viros monastico schemate indutos sedere. Dixerat autem illi patrum & sibi inter alias sedem seruari, in qua statim aliorū modo veniens resideret. Indicauerat etiam querelam in conuentu illo de se futuram, propter quam necesse esset se exurgere, & ad vocantis iudicium properare. Monuerat insuper, vt in illo examinis intervallo, eandem puer sedem occuparet, nihilque metuens sibi vsque ad reditum
confer-

conseruaret. Quod & sic factum. Ingres-
sus namque frater Achardus cum puero.
conuentum illum, mox in sede sibi para-
ta resedit. Ortus est statim clamor, & à
quodam circumsedente querela depo-
sita, quod idem frater tardus illi suo
conuentui occurrisset. Surrexit ille
confestim, & ad satisfaciendum mo-
re monastico in medium processit.
Quo facto, puer vt monitus fue-
rat, surgens constanter in sede eadem
resedit. Obtinet autem medium cimate-
rij locum, structura quædam lapidea, ha-
bens in summitate sui quantitatum v-
nius lampadis capacem, quæ ob reueren-
tiam fidelium ibi quiescentium totis no-
ctibus fulgore suo locum illum sacratū
illustrat. Sunt & gradus per quos illuc
ascenditur, supraque spatium duobus vel
tribus ad standum vel sedendum homi-
nibus sufficiens. Ibi sedem cuiusdam ma-
gni & reuerendi iudicis supraque ipsum
sedentem, puer dum conspiceret, vidit iā
dictum fratrem Achardum ante ipsum
velut pro satisfactione prostratū. Quid
dixerit, quid ei responsum fuerit, intelli-
gere licet multum nisus, non potuit. Cla-
rè autem idcirco cuncta videre poterat,
quia quædam maxima claritas absque
sub-

sub-

subsidio humanorum luminum, totum illud illius cimiterij spatium illustrabat. Modico temporis interuallo transacto, sepe nominatus frater ad locum propriū redijt, & puero sibi cedente, atque ad eius residente, sedem suam recepit. Parum intercesserat, & ecce puer conspicit totum conuentum illum de sedibus suis exurgere, & non ad illam, per quam ingressus fuerat portam, sed ad aliam quandam tendentem, ad exitum festinare. Antequam tamen egrederentur, conspexit multum ignem, proximè ante ipsam portam accensum. Per quem, vt referebant plurimi ex illo agmine transeuntes, alij diu in illo morabantur, alij citò transibant. Hęc tam diu vidit, quousque portam illam omnes excesserunt. Remansit autem post tantum spectaculum, solus puer cum patruo. Quem patruus, vt promiserat, per viam qua venerat reducens cum eo fratrum dormitorium ascendit, eumque vsque ad lectum propriū profecutus, statim disparuit. Hanc visionem quia auditam prius ab alijs, & postea ab ipso puero fallere nesciente, fide dignam iudicau; ad legentium utilitatē vel cautelā, sicut & præcedentia, ne mente exciderent, scribere volui.

De

De institutis Carthusiensium monachorum.

CAPVT XXVIII.

ET quia propositum meum in narrandis miraculis, de quo iam frequenter lectorem instruxi, tale est, vt absque aliquo temporis præiudicio, non attendens quid quando factum sit, sed quando mihi relatum sit, ad Dei gloriam & legentium ædificationem, quæ pro certo vera esse comperi describã, trado legentibus quæ ante paucos dies didici. Sed antequam ea scribere exordiar, quædam ad rem pertinentia illis præpono. Seruatur in Burgundiæ partibus inter omnes Europæ nostræ monastici ordinis professiones professio quædam, multis alijs eiusdem monastici propositi sanctior & cautior, instituta nostro tempore à quibusdam patribus, magnis, doctis & sanctis magistro Brunone Coloniensi; magistro Laudino Italico, ac quibusdam alijs verè magnis, vt dixi, & Deum timentibus viris. Qui quorundam antiquorum monachorum trepiditate, negligentia ac desidia præ-

docti,

docti, seculo abrenunciare volentes, cauti-
us sibi suisque in via Dei sectatoribus
consuluerunt, & vigilantia oculo, ordinē
contra omnes penē sathanæ insidias cir-
cumspectum instituerunt. Nam vt contra
superbiam, quæ iuxta scripturam, initiū
est omnis peccati, & contra eius nefandā
sobolem, inuidiam dico, ambitionem &
vanam gloriam, ac si qua sunt alia, ordo
ab eis institutus, quantum iuxta eorum
scientiam homini erat possibile, armare-
tur, vestes vilissimas, ac super omne reli-
gionis propositum abiectissimas, ipsoq;
visu horrendas assumpserunt. Quantita-
te enim breues & angustæ, qualitate ita
vt vix aspici possint hirsutæ & sordidæ,
nullum gloriandi vitium se posse admit-
tere indicant. Et noui quidem quod etiā
in sordido habitu diabolus quod suum
est quærit, & humilitatis vestibus quan-
doque texturam superbiz interfert. Sed
tamen iam dicti iusti & Deum quæren-
tes viri, in quantum potuerunt, ne prin-
ceps mundi per superbiam aut superbiz
familiam in se vel suis sibi locum inue-
nire possit, summo studio prouiderunt.
Cupiditatem insuper quæ radix malorū
omnium dicitur, vel avaritiam quæ ido-
lorum seruitus vocatur ne mihi vene-
nosa.

nosa virgulta quolibet tempore proce-
 dere posset: ita radicitus auulserunt, vt
 certos terminos iuxta locorum suorum
 fertilitatem aut sterilitatem, in circuitu
 cellarum suarum maiores minoresve
 præfigerent: extra quos etiam si totus eis
 offerretur mundus, nec saltem quantū
 pes humanus occupat, terræ spatium ac-
 ciperent. Ea etiam de causa, animalibus
 vel pecoribus suis, certum quem trans-
 gredi fas non esset, terminum institue-
 runt, bobus scilicet, asinis, ouibus, capris,
 vel hircis. Et vt non esset eis quandoque
 necessarium, vel plus terræ, quam dictū
 est, possessioni suæ addere, aut numerum
 iumentorum suorum vel pecorum au-
 gere, duodecim tantum monachos cum
 xiiij. Priore, ac decem & octo conuersis,
 paucisque mercenarijs, nullo prorsus su-
 peraddito in sui ordinis monasterijs esse
 perpetuò decreuerunt. Præter ista ad e-
 domandum iumentum corporis sui, &
 ad subigendam iuxta Apostolum legem
 membrorum suorum repugnantem legi
 mentis suæ, duris carnem cilicijis semper
 exasperant, continuatis penè acris iei-
 unijs corpora affligunt, extenuant, &
 desiccant. Inde est, quod pane fursureo
 semper vtuntur, vino ad eò adaquato,
 vt meri-

vt meri-

yt meritò magis villum, quàm vinum
dicatur. Ab omni carniū esū, tam sani
quam ægri, in perpetuum abstinent. Pi-
sces nunquam emunt, sed fortè ex chari-
tate datos accipiunt. Die Dominico &
quinta feria tantum, caseum vel oua ad
vescendum admittūt. Tertia feria ac sab-
bato, aut lepumine aut olere cocto ytun-
tur. Omni secunda quarta & sexta feria,
pane solo & aqua contenti sunt. Semel
in die semper comedunt, exceptis octo
diebus natalis Domini, octo diebus
Paschæ, octo diebus Pentecostes, Epipha-
nia Domini, repræsentatione eius, hoc
est Purificatione sanctæ Mariæ, annun-
ciatione Domini, quando Paschali tem-
pore prouenit: Ascensione Domini, As-
sumptione ac Natiuitate iam dictæ sa-
cræ Virginis matris eius, & exceptis fe-
stis duodecim Apostolorum, sancti Ioã-
nis Baptistæ, sancti Michaëlis, sancti Mar-
tini, & illo quod in Kalen. Nouemb. cele-
bratur, festo omniū sanctorū. Super hæc
omnia more antiquo Ægyptiorū mona-
chorum, singulares cellas perpetuò inha-
bitant. Vbi silentio, lectioni, orationi, at-
que operi manuum, maximè in scriben-
dis libris irrequieti insistunt. In eisdem
cellis debitum regularium horarum,
hoc

hoc est primam, tertiã, sextã, nonam, cõ-
pletorium, signo Ecclesiæ commo-
niti, Deo persoluunt. Ad vesp̄as & matuti-
nas, in Ecclesia cuncti conueniunt. Ibiq̄;
non perfunctoriè, vt quidam, sed inten-
sissimè oculis in terram demissis, cordi-
bus celo infixis, Deo preces, Deo gratiarũ
actiones persoluunt, totumq̄e suum tã
interiorem quam exteriorem hominẽ,
habitu, voce, vultu, rebus visibilia exce-
dentibus, sp̄etis cunctis alijs intentum,
immò affixum esse ostendunt. Ab hoc
more excipiunt illos festiuos dies qui su-
pra scripti sunt, in quibus bis comedunt,
& in quibus more monachorum non
per cellas sed simul habitãtium, non so-
lum omnes regulares horas in Ecclesia
decantant, sed & in refectorio tam post
sextam quam post vesp̄as, nullo sospite
excepto, communiter edunt. Quibus
tãtum diebus antiquorum eremitarum
æmulatione ne ab alijs sacris operibus li-
cet dignitate inferioribus impediãtur, sa-
lutare omnipotenti Deo pro salute sua ac
mundi, sacrificium offerũt, quod ex usu
iã veteri tracto nomine, quia Deo mitti-
tur, missã vocatur. His sacris diebus, qui
singulari priuilegio à Domino vel ei⁹ re-
surrectione Dominici dicuntur, ac sæpe
dictis

dictis ipsius vel sanctorum eius solenni-
 tatibus missas celebrant. Diebus quibus
 eis legumine vti licet, illud ipsi ad men-
 suram acceptum, sibi aptant & coquunt.
 Hoc verò tunc, quando non communi-
 ter in refectorio, sed quando eos in cellis
 suis solos comedere eremitica institutio
 præcipit. Vinum nullo tempore, ante
 mensam vel postea sumunt. Sed si quis
 tunc sitim passus fuerit, aqua ei non vi-
 no vti licet. His ne tam sanctam institu-
 tionem omninò muti præterijse vide-
 remur, breuiter præmissis, ad miracula
 per quosdam ex ipsis nostro tempore fa-
 cta, procedendum est. Hæc enim in toto
 isto opere principalis, vt sæpe iam dixi,
 fuit mihi causa scribendi, hoc est, miracu-
 la vbilibet vel quolibet tempore facta ad
 præsentium vel posterorum memoriam
 transmittendi.

*De quodam fratre Carthusiensi, qui mi-
 ra vigilans vidit.*

CAPVT XXIX.

MVLTA quidem in illo sacro or-
 dine miracula contigisse, à plu-
 ribus accepi. Sed quia ipsi hu-
 militatis virtute, quã semper serui Dei
 miranda opera sua quãto possunt nisu oc-
 cul-

cultant, vix aliquid ex his prodere alicui
 voluerunt, rara immò rarissima quibus
 omnimoda fides accommodanda esset,
 ad me miracula peruenerunt. Quæ tamē
 absque dubio certa comperi, tacere nec
 volo, nec proposui. Fuit ex eorum nu-
 mero, non quidem monachorum, sed
 conuersorum, conuersus quidem humi-
 lis genere, iuuenis ætate, sed moribus ge-
 nerosus, & vitæ sanctitate prouectus.
 His toto studio, obedientiæ, humilitati,
 mortificationi, omnem quam poterat
 operam adhibens, mundum sibi, seque
 mundo non solum crucifixerat, sed et-
 iam sepelierat. Amori diuino, & specia-
 liter memoriæ matris Domini, ita se to-
 tum deuouerat, vt à bonis viris, ipsum
 vitamque eius cognoscentibus, nihil sci-
 re iudicaretur, nisi Christum Iesum &
 hunc crucifixum, sacramque ipsius cru-
 cifixi matrem, ac perpetuam Virginem,
 humanæ salutis singularem post Domi-
 ni amatricem, Mariam. His studijs à con-
 uersionis suæ principio cœptis, magis ac
 magis insistens, & in hac nostra iuxta
 psalmum lachrymarum valle, de virtute
 in virtutem proficiendo, ascensiones in
 corde suo disponens, antiqui & commu-
 nis hostis inuidiam contra se velut nouā
 L ac specia-

ac specialem concitauit, nec iam occultè, sed palam, quantum perditus ille perditionis humanæ sit auidus, ex seipso monstrauit. Iacebat quadam nocte in cella, sibi vt talium mos est, ad laboris solamen & orationis secretum designata. Et ecce in multo iam processu noctis, ipsi adhuc viliganti & celestia meditati, dæmonū turba in specie porcorum agrestium apparuit. Furebant vbique per totam cellam, & discursu insano, rictu horrendo, dentibus longissimis ac velut in necem eius exacutis, pauefactum ac trementem hominem circumstabant. Sudabat ille (vt mihi relatum est) præ timore, & quasi iam iamque à bestijs discerpendus, nil nisi mortem vltimam præstolabatur. Talia eo patiente adauctus est metus, & quendam enormis magnitudinis hominem, vt ex cordis sui iudicio sibi videbatur, dæmonum principem cellam illam in qua ista fiebant, conspicit intrantem. Quid primo ingressu suo conuersus ad porcos, quid (ait) segnes facitis? Cur iam hunc non rapuistis? Cur non discerpistis? Quod dicis, inquit porci, magno conatu facere nisi sumus, sed cuncta tentantes, nil facere potuimus. Ego (inquit ille) iam faciam, quod vos desides face-

facere non potuistis. Quo dicto vncum ferreum longis ac recuruis vngulis terribilem, minaci manu protendens, atque ad virum Dei rapiendum, immò ad discerpendum adaptans, eum nimio terrore penè mente excedere coëgit. Sed Deus cui bonus vir ille sæpè supplicando dicebat, ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, tentationem tam duram non est passus vltra procedere, sed multa misericordia qua semper suis prouidet, eduxit eum à tentatione, & liberauit à malo. Mox enim vt nequam ille manum, vt dictum est, ad eum rapiendum & vncum, vt videbatur, ferreum ad eum discerpendum extendit, statim omnipotentis filij Dei mater, mater verè, vt dicimus, misericordiæ, in qua ille sicut, dictum est, totam spem suam post Deum posuerat, visibiliter adfuit, ac virga leui manu prætenso: Quomodo (inquit) huc detestandi venire ausi fuistis? Non est, non est hic vester, nec iam contra eum in aliquo præualere poteritis. Dixit, ac dicto velocius, totum illud infandum collegium vt fumus euauit. Perstitit illa post dæmonum fugam, cum homine adhuc tremente, eum que his verbis consolata est. Placet (inquit) quod facis.

euique animi deuotionem Deo mihiq;
gratam esse noueris. Fac ergo quod facis,
& de his ad meliora perseveranter pro-
ficere stude. Et ut tibi aliquid singulare in
mandatis tradam, stude vilibus escis, cō-
plectere abiectas vestes, operi manuum
deuotus insiste. His animatum hominē
Virgo relinquens, cēlos repetijt. Istud de
hoc bono viro miraculum, aliud isto nō
inferius sequitur. Rusticus quidam pau-
per, sed paupertate deuotionem fidei
eius non impediēte, sed bonis illis viris
de quibus sermo prāmissus est in ami-
citiā iunxerat, eisq; non minimum fa-
miliaris erat. Diligebant enim illi in ipso,
non solam quæ quantum ad animæ sa-
lutem spectat nihil prodest rerum pau-
periem, sed beatam spiritus paupertate-
m, de qua Dominus, beati pauperes
spiritu, quoniam ipsorum est regnum
coelorum. Ea de causa eum quanto erga
Deum deuotioē sentiebant, tanto ut
magis familiarem sibi associabant. Inde
contigit ut duos eius filios & paruulos
susciperent, & in religione sancta, patris
post Deum maximè causa educarēt. Ho-
rum vnus, non multo post tempore ela-
pso defunctus, alterum superstitem dere-
liquit, quem religiosè educare & insti-

tue.

tuere volentes, supradicto bono viro cui
 mira quæ præscripti ostensa fuerant, eius
 curâ committunt. Nec segnis ille man-
 datorum exequutor, puerum commen-
 mendatum suscipit, enutrit, ac sacro reli-
 gionis lacte, quo ipse educatus in viri-
 les annos euaserat, cum imbuens, nil re-
 rû terrestrium sapere, nihil eorum quæ
 in terris sunt diligere, breui edocuit. Cælū
 mente conspiceret, cœlestibus inhiare, ad
 Christum cœli ac terræ Deum ac Do-
 minū, totis animi viribus anhelare, quæ
 sursum sunt quærere non quæ super ter-
 ram, vbi Christus est in dextera Dei se-
 dens, iuuenem sibi creditum bonus do-
 ctor edocuit. Edoctus ille ab eo, non in
 vanum laborasse doctorem suū, vt quidā
 indisciplinati faciūt, ostēdit, sed vt à quo-
 dā satis noto dictum est, recens testa se-
 mel cœlesti sapore imbuta, odorem inde
 contractum, non diu tantū, vt ille ait, sed
 semper quo ad vixit seruauit. Sed placuit
 Deo, ne puer tam benè educatus, tam sã-
 ctè edoct⁹, diu particeps mortaliū fieret,
 vel aliquem de ipsorum diuturno con-
 sortio nœuum contraheret. Raptus est
 igitur, ne malitia mutaret intellectum,
 aut ne fictio (quæ quibusdam etiam re-
 ligiosis quandoque familiaris esse solet)

deciperet animam ipsius. Præueniens ergo in moriendo discipulus magistrum, bonam quidem spem salutis suæ, sed cū eadem spe magnum illi ac penè intolerabilem de morte sua dolorem reliquit. Acceperat quippe illum à Priore suo, vt iam dictum est, ad educandum, sed eius bonos mores sanctamque intentionem intuens, admirans & amplectens, eū non solum vt commendatum, sed vt filium vnicè diligebat, atque idcirco eius tam ecerem, immò quasi furtiuum de mundo recessum, penè assiduè dolendo dessebat. Eo tractus affectu orabat continuo pro ipso, psalmorum quicquid nouerat Deo quotidie profundebat, nec satiari orando, psallendo, mœrendo, pro ipsius anima poterat. Cumque hæc tam deuoti animi sui tam pia studia, nullo ferè tempore intermitteret, nec ab his quantum facultas dabatur cessaret, volēs Deus hominem suum aut à tam duro labore reuelare, aut cuius meriti vel ipse, vel puer illius esset ostendere dignum fecit eum visione coeesti, qua & ipse consolaretur, & quid de ipso vel puero sentiendum esset, legentibus siue audientibus prodertur. Pernoctabat aliquando sub diuo bonus vir, vt sepe facere cōsueuerat, ac spiri-
tura

tum coelo intentum ab orationis labore vel studio, vt de magno Martino legitur, non relaxabat. Cumq; defixis nō solum mentis sed & corporis oculis in coelum, Deū vt homini erat possibile super æthera quæ visui corporali obstabant contēplaretur, ecce subitō per mediū velut per mediū discissi aëris lux lōgè omni corporea luce elatior ei de supernis infulsit, eūque ac loca sibi circumposita splendore immēso perfudit. Et vt serui sui votis, ille qui voluntatem timentium se facit, satisfaceret, conspicit & dilectum puerū, immō in Deo filium suum, de coelis cū eadē luce descendere, atque vsq; ad se lætū & radiantem venire, & in insueta visione gaudio simul & timore turbatus, hærebat. Ad quē is qui apparuerat puer, quid (inquit) turbaris? an non agnoscis filiū tuum? Redi ad animum, & mecum vt solitus eras loquere. Sed vt ea quæ circa me aguntur tibi aperiam, noueris multū profuisse mihi, quod me tam tenerè Dei causā dilexisti, quod morti meæ tam benignè compassus es, quod pro me tam sollicitas & continuas Deo orationes fadisti. A modo per Dei gratiā noueris me ad illum statum peruenisse, vt sicut tu hæcten' mihi profuisti, sic ego tibi amo-

dō apud ipsum prodesse valeam. Dixit hoc & statim vnde venerat paulatim eo conspiciente regredi cœpit. Referebat autem illi huius visionis inspector, quod dum à se discederet, cœlum que conscenderet, non auersa facie, vel huc illucque conuersa, vt vale facientes solent, recessit, sed sicut ei colloquutus facie ad faciem fuerat, sic semper ad se conuerso vultu ad superna tēdens, tam diu perman sit, quousque vt de Martino iam dicto legitur, patente cœlo receptus, videri vltra non potuit. Quæ visio, in hoc fortè visioni illi præponderat, quod Seuerus Sulpitius illam sicut ipse perhibet, licet matutinis horis leuiter dormiens, tamen dormiens vidit, hanc autem iste non dormiens sed vigilans, sub diuo positus, atque orationi toto corde intentus, conspexit.

*De miraculo cereorum Romanorum in
Ecclesia matris Domini.*

CAPVT XXX.

ILLVD quoque nobile & iucundum miraculum, quod ante plures annos compertum, iam penè cum tempore mente elapsum fuerat, memoriæ sequentium mandare, vltra non differam. Habetur Romæ Patriarchalis Ecclesia in
hono.

honore perpetuæ Virginis matris Domini consecrata, quæ vulgari sermone, sancta Maria maior vocatur. Maior autem idcirco, quia post Lateranensem sancti saluatoris Ecclesiam, maior dignitate non solum Romanis, sed & totius orbis Ecclesijs est. Illuc Pontifex Apostolicus in præcipuis ac summè festiuis diebus, id est natali Domini, Pascha atque Assumptione iam dictæ gloriosæ virginis, cum celebri processione more Romano coronatus pergit, ibi stationem facit, ibi totius urbis clero ac populo assistente, solenne Deo sacrificiū offert, & sacros dies, quanto potest, colit honore. Ibi præter ipsum & coadiutores eius septem Episcopos, ac Cardinales bresbyteros, nulli missam celebrare fas est. Ibi quam inauditum miraculum non solum semel cōtigerit, sed etiam iam à multo tempore annuatim in festo supra nominato Assumptionis proueniat, dicendum est. Mos est Romanorum, festum illud assumptionis matris Domini inter vniuersas annis festiuitates præcipuo honore colere, speciali deuotione venerari. Vnde est, quod inter plura deuoti animi sui erga præcellam virginem signo, cereos maximos faciunt, & eos ante paratos, vigilia festiuitatis ad

nominatam Ecclesiam deferunt, atque
 vespertina hora vel circa, accendunt. Pō-
 dus tamen eorum æqua lance pensatū
 domi retinent, vt sequenti die solenni
 missa peracta, eos rursū pensantes quan-
 tum de quantitate eorum ignis absum-
 pserit, iudicāte statera cognoscere valeāt.
 Manent ergō Romanorū cerei, à vesper-
 tinis vt dixi horis, vsque ad sequentis
 diei sextam vel nonam horam in Eccle-
 sia matris Domini, ad honorem vtriusq;
 accensi, & festiuæ missæ solennijs consu-
 matis, singuli à proprijs Dominis ab Ec-
 clesia reportantur. Referens quisque ce-
 reum suum, mox vt domum peruenit,
 geminas lances preparat, imponit vni ce-
 reum, alteri pondus hesternum. Attendit
 diligens inspector, quātum de cerei prius
 appensa quantitate possit deesse, & ve-
 spertinas, nocturnas, diurnasque horas
 quibus continuè cereus arsit, numerans
 expectat quid sibi de immunitione pri-
 mi ponderis statera renunciet. Et ecce,
 mirabile dictu, nihil minus quantum ad
 pondus pertinet, post tam prolixam ce-
 rei sui exustionem, sollicitus ille appen-
 sor & spectator inuenit, sed quasi nihil
 consumptum sit, totum quod Deo &
 eius Virgini matri deuotus incenderat,

se ac-

se accepisse miratur. Hoc tam nobile & ante nusquam auditum miraculum, ad commendandam mortalibus gloriam matris Domini, non in quolibet ignoto vel humili loco, non in qualibet vel quatalibet ciuitate, sed in ipsa vrbe orbis capite, non semel tantum, vt dixi, sed assidue recursu annuo, diuina pietas & potentia operatur. Facit hoc vt & frequentia miraculi augeat admirationem, ædificet fidem, accendat charitatem, & locus tam celebris nulli patiatur esse occultū, quod cœlestis prouidētia, tam famosi loci occasione pluribus, ne dicā omnibus, fieri voluit manifestum. Magnum quidē fuit Prophetis temporibus quod ad viduam Deo mittente Heliam, Hydria farinae non defecit, & lechitus olei non est imminutus, iuxta verbū Domini quod locutus fuerat in manu Heliae. Magnum fuit quod Helias magnus Propheta Dei pastus est cibo Dei, coruis ministrantibus sibi iussu Dei panes & carnes mane, & panes & carnes vespere. Magna fuerunt illa tempore iræ, non sunt minora ista tempore gratiæ. Magna fuerunt illa tempore Mosaicæ legis, non minora sunt ista tempore Christianæ & Euangelicæ legis. Non defuerunt Prophetæ panes

L 6 & car-

& carnes ministratę à coruis mane & se-
ro, non defecit eidem paucillum farinae
& olei per tres tantum annos & dimi-
diū, non defecit nec deficit in magno
festo matris Domini post tam diuinam
Dei noctisque, vt dictum est, consum-
ptionem, oblata Deo cereorum quanti-
tas, nō solum per tres annos & dimidiū,
sed iam per centum & eo amplius an-
nos, vsque ad hanc nostram ætatem, &
quantum deinceps Deo placuerit.

*In Syluiniaco per sanctum Maiolum puer
mortuus restituitur vitali ali-
mento.*

CAPVT XXXI.

ADDATVR & illud quod ferè cun-
ctis miraculis præferri solet cu-
iusdam Syluiniacensis pueri à
morte per sanctum Maiolum Christi
virtute in iam dicto loco facta resusci-
tatio. Is etenim sanctus, sicut penè cun-
ctis Galliarum populis notum est, vt
magnus vita, sic miraculis & dum mor-
talis viueret, & post mortem maximè
insignis extitit. Hac miraculorum gra-
tia, in tantum iam per centum lx. &
duos annos, hoc est à tempore mortis
sue claruit, vt post sanctam Dei geni-
tricem, nullū sanctorum in tota Europa
nostra

nostra in huiusmodi operibus parem habeat. Testantur hoc innumeri diuersis morborum generibus pressi, qui ad sepulchrum eius diuinam clementiam ipsius meritis sibi misereri precantes, exauditi sunt. Inter quos & mulier paruum habens filium, infra hos septem annos, similem, immò maiorem per ipsum Dei misericordiam experta est. Nam cum iam puer ille plusquam triennis esset, contigit eum morbo correptum exingui. Indoluit acriter mulier affectu tacta materno, ac doloris nimij stimulis agitata, totam vim animi non tam ad fletum muliebriter, quam ad fidem constanter conuertit. Excitata namque mirandis operibus, quæ non solum frequenter ad sepulchrum sanctissimi confessoris facta audierat, sed etiam plerunque viderat, in spem animū erexit, & sibi ab eo posse reddi filiū, non irrita fide præsumpsit. Vnde statim surgens, non ad præparandum funeri sepulturam festinat, sed mortuo puero inter brachia sumpto ad Ecclesiam properat. Quo cum citatis gressibus velut moræ impatiens pergeret, interrogata à multis quid ferret, & quid sibi vellet, hoc vnum omnibus responsum dabat: Filius (inquit) meus est, quem mortuum sancto

Maiolo defero, vt illū mihi restituat: Mirabantur audientes de tam insolita re tā constans mulieris responsum, & euentū rei iam solliciti præstolabātur. Venit tandem mulier ad sancti sepulchrum cum paruulo, & eū ante altare fide plena deposuit. Mirastantium expectatio. Nouerāt quidem, vt dictum est, & quandoque viderant, multos ibi sancti virtute curatos, sed à morte rediuiuū nec ipsi viderāt, nec à patribus acceperant. Attenti ergo tā monachi quam laici ad tantū spectaculū, nutum omnipotentis, eiusq; beneplacitū sustinebant. Mansit puer exanimis ab hora diei prima, dies enim tūc æstiuū erāt, vsque ad horam nonam. Tunc tandē oculos aperuit, ac matrem quæ proximo loco ei assederat, eumq; materna custodia asseruabat, tenui vt puer voce vocauit. Surrexit mater attonita, & non sola ad eū accessit. Hunc viuētē & loquentem quē mortuum deposuerat, cū multis qui aderant cernens, spe sua, pietate sancti se frustratā non esse agnouit. Fit statim latus clamor in populo, & voces altissimæ ad Dei laudē & sancti Maioli præconium resonant. Accurrunt fratres meridianis horis regulari more in lectis quiescētes, totaque Syluiniacus nulla penè licet villa sit,

Gallia-

Gallarum vrbe plebium numerositate inferior, audito tam felici nuncio, in momento aduolat. Repletur tam clamorosis quam deuotis lætantium vocibus Ecclesia, & cernentes viuentem, quem mortuum reliquerant, vix se ipsos præ gaudio capiebāt. Obtulit dehinc deuota mulier puerum sancto, & quia sicut ab utroque parente primam, vt sic loquar, vitam acceperat, sic à sancto Maiolo tam insigni miraculo secundam resumpserat, auctoritate materna S. Maioli filium decreuit perpetuò nuncupari. Ne verò legenti vel audienti superesse aliqua de tanto miraculo dubietas possit, nouerint me antequam hæc scriberem, bis Siluiniacum uenisse, & tam à matre quam à pluribus & fide dignis testibus, dum id sollicitè inquirerem, ea accepisse.

De confessione cuiusdam Fratris Cluniacensis tandem facta Domino Abbati veraci & deuoto.

CAPVT XXXII.

IAM aliam de utilitate confessionis uisionem, præter illas quas longè supra narraui, quia multo post tempore accidit, non præteribo. Eo enim anno quo de Anglia secundo redij, illud

illud me audisse contigit. Quod nemē-
 ti exideret, eodem anno literis tradidi.
 Regressus à iam dictæ Angliæ partibus
 dum Cluniacum tendens per Franciam
 iter agerem, ad quoddam monasterium
 Cluniacensis ordinis quod Radolium
 vocatur, & ad charitatem pertinet, hospi-
 tandi causa diuerti. Præsidebat tunc eidē
 loco more Prioris frater quidam Bernar-
 dus nomine, Pictauus natione, iuuenis
 ætate, elegans moribus, opere strenuus,
 domui sibi commissæ prudenter prouidi-
 dens. Detinebatur tunc valida febris tam-
 que graui, vt lecto assiduè decumbere co-
 geretur. Veni ergò, & tali morbo eum
 grauatum inueni. Accessi statim facta re-
 gulari oratione ad ipsum, & qualiter se
 haberet sollicitè perquisiui. Respondit il-
 le, quod clarum erat, nec aliquem cernen-
 tem latere poterat, multum se incommo-
 do iam dicto grauari. Monui pro officio,
 vt quamdiu compos sui erat, conscien-
 tiam scrutaretur, peccata confiteretur,
 nec aliquid ad salutem animæ pertinens
 intermitteret, sed confessione, deuotio-
 ne, oratione, ad iter peregrinum securè
 explendum, se toto quo posset conamine
 pararet. Acquieuit monitis libens, & se-
 motis alijs me tantum coram residente,
 confi-

confiteri deuotè aggressus est. Expleta,
 prout tunc datum fuit, confessione, feci
 quod meum erat, & agrum confitentem
 Christiano more absolui. Iniuncta verò
 ei congrua, iuxta quod ab ipso audieram
 & mihi visum est, pœnitentia, die sequē-
 ti ad ipsam rediturus recessi. Facto mane,
 vt proposueram redij, & remotis astanti-
 bus, secreto eum de similibus vt prius fe-
 cerā, admonebā. At ille vt potuit corpore,
 totus autem mente ad me conuersus, pec-
 caui (ait) Domine, & valde peccaui, quod
 de hesternā confessione, quam purè face-
 re debuissē, de industria quædam sub-
 traxi. Ea de causā ad iudicium hac nocte
 vocatus, mira & tremenda videre coact^{us}
 sum. Adstabat quodam in loco multitu-
 do hominum tetri coloris, horrendæ for-
 mæ, quorum deformitatem vix visus hu-
 manus tolerare poterat. Allatæ sunt ab
 eis lances geminæ, in quarum vna ani-
 mam meam, in alia opera mea cernebā.
 Accusabant me vndique, & quandoque
 vera, quandoque falsa plurima more suo
 proferebant. Æstuabam constitutus in
 arcto, nec tot, vt videbatur, millibus ho-
 minum innumera obijcientibus, præ ti-
 more respondere poteram. Cumque diu
 huiusmodi litibus & accusationibus me
 ad om-

ad om-

ad omnia suspensum ac trementem vexassent, occurrit tandem formosus, vt videbatur, vir, & in medio astans, turbis insanientibus, immo vt animo conceperam dæmonibus, quid (inquit) quaeritis? Non est iste planè, non est iste de vestris. Eripuit, eripuit eum certè de manibus vestris, ea quam hesternò die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, inquiunt, non sic est, vt dicis. Nouimus enim, & benè conscij sumus, quid dixerit, & quid retinuerit. Tacuit pro certo quædam, quorum sibi ipse conscius est, non obliuione inductus, sed deliberatione seductus. Cū igitur bonus ille defensor meus prolatam licet à mendacibus veritatem negare non posset, nec tamen me deserere vellet, consumpsi in immenso labore ac formidine totam hanc noctem. Qua transacta aurora, vt credo, dante diei principium, expergefactus ad me redij. Nunc quia plenè intelligo multam mihi à Deo hac visione impensam misericordiam, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegam Deo cuncta ex integro, tibi que pater, nec ultra meam animam parata salute fraudabo. His dictis ad confitendum rursus conuersus, quicquid exhauriendum reliquerat totum per Dei gratiam

gratiam exhaust. Expleta veraci & deuota confessione, absolui pro officio fratrem, & oleo sancto inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum, Deo & fratrum precibus intentè commendauit, sicque valesciens ei, cum socijs recessi. Dehinc vt Cluniacum veni, paucis interiectis diebus, eius discessum audiens, & sibi debita quæ ad animam pertinent beneficia à fratribus sollicitè reddi rogavi, & plura supra debitum addidi.

FINIS

SELEC-